

JURIIDILINE AJAKIRI

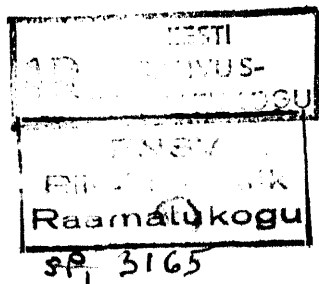

Spetsiaalne fond

ÕIGUS

VIIETEISTKUMNES AASTAKAIK

1934. a.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal,
A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

Eesti konkursiõiguse eelseisva reformi puhul.

Valter Nõges.

I. Eesti kehtiva konkursiõiguse peamisi puudusi. — II. Üldine ülevaade Eesti konkursiseaduse 1934. a. eelnõust. — III. Üldine ülevaade võlgniku tehingute ja toimingute maksusetuks tunnustamise seaduse eelnõust. — IV. Tervikulise maksujõuetus-seadustiku koostamise vajalikkus.

I. Eesti kehtiva konkursiõiguse peamisi puudusi. — Eestis seistakse konkursiõiguse reformi eel. Selle teostamiseks on juba astunud esimesi samme. Käesoleva aasta kevadeks valmis Kohtuministeeriumi kodifikatsiooniosakonna juures asuva Tsiviilkohtupidamise seaduse väljatöötamise komisjoni poolt koostatud konkursiseaduse eelnõu, mis on saadetud tutvumiseks ja seisukoha võtmiseks asjaomasele ringkonnale. Seda algatust tuleb aina tervitada, sest et eesti kehtiv konkursiõigus ei vasta kaugeltki enam tänapäeva nõudeile. Tema peamisest puudusest mainitagu siinkohal vaid mõningaid.

1. Üheks neist on kahtlemata tema allikmaterjali laialipaisatus ühes kõigi selle nähtusega kaasuvate halbade tagajärgedega. Eesti kehtivat konkursiõigust normivad seadused, nii materiaalkui ka formaalõiguslikud, on peaaegu kõik veneaegse päritoluga. Tähtsamad neist on järgmised:

a) Kaubanduskohtupidamise seadustiku [=KaKS-u]¹ III jagu „Kaubandusliku maksujõuetus asjade menetlusest“ (art. 384—549) muudatuste ja täiendustega, mis leiduvad

b) Tsiviilkohtupidamise seadustiku² 1400. art. 1. märkuse III lisas [=TKS-1400-III lisas], milles räägitakse „Kohtupidamisest maksujõuetus asjade kohta ja

¹ Устав судопроизводства торговago, izdanije 1903 goda: Svod Zakonov, tom XI, tšast 2.

² Устав граждanskago судопроизводства, izdanije 1914 goda: Svod Zakonov, tom XVI, tšast 1.

võlgniku isiklikust kinnipidamisest“ (art. 1—67). Seda viimast ning ka KaKS-u III jagu omakorda tühjavad, muudavad ja täiendavad

c) Ajutised reeglid maksujõuetusajade menetluse kohta Balti kubermangudes (art. 1—49), mis on paigutatud TKS-ku 1899. art. lisana [=TKS-1899. lisana]. Seda omakorda tühjavad ja täiendavad

d) 1916. a. 3. juuli seaduse³ Reeglid võlgnikkude poolt kreditoride kahjuks sõlmitud toimingu te väieldamise kohta ning sama seaduse IX ja X osa.

Tervikulise ülevaate saamiseks eesti kehtiva konkursiõiguse allikmaterjalist tuleb lisandada celloendatud seadustele veel terve rida norme ex-Vene Seaduskonna teistest köidetest⁴, BES-st⁵, Kooperatiiv-ühingute ja nende liitude seadusest⁶ ning „Riigi Teataja“ numbritest⁷. Säärane olukord õigustab eesti konkursiõiguse kohta veel praegugi sama ütlust, mille lausus möödunud sajandi lõpul A. Mattel

³ Закон 3 июля 1916 года об установлении правил о переносе по договорам торговöh и промöhлennöh предпрijati, a takže об izmenenii postanovleni, kasajuštšihsja priznanija nedeistvitelnömi sdelok, soveršennöh dolžnikami vo vred kreditoram: Sobranije zakonenii i rasporjaženii Pravitelstva 1916, 194, art. 1645.

⁴ Vt. A. E. Bardzki: Закон о несостоятельности торговых и не торговых и о литнoм задержании несправнöh должников. Изд. II. Odessa, 1914. — Osundatud teos sisaldab Vene ajal kehtinud konkursiõiguse allikate täielikku kogu koos Vene Dirigeeriva Senati seletustega nende kohta.

⁵ BES sisaldab rea norme materiaalkonkursiõiguse kohta, millistest tähtsamad leiduvad järgmistes §-des: 47, 59, 1307, 1498, 1526, 1562, 1572, 1821, 2345, 2562, 2658—2662, 3046, 3424 (p. 2), 3942, 3947 (p. 4), 4003, 4018, 4129, 4130 ja 4320.

⁶ Положенije o kooperativnöh tovarištšestvah i ih sojuzah, ot 20 marta 1917: Sobranije zakonenii i rasporjaženii Pravitelstva 1917, 72, st. 414. — Vt. eriti art. 49—51.

⁷ „Riigi Teatajas“ leiduvaist konkursiõiguse allikaist mainitagu siinkohal näitena vaid kaks kõige tähtsat: 1931. a. 10. veebruari Raudteede seaduse (RT 1931, 22, art. 128) II osa III peatükki, mis määrustab üldtarvitamiseks avatud eraraudteede omanikelt väljamõistetud summade sissenõudmise korda (§§ 123—126), ning 1932. a. 23. märtsi Kreditaasutiste seaduse (RT 1932, 31, art. 273) 9. peatüki 3. jagu, mis normib kreditaasutiste likvideerimist maksujõuetuse korral (§§ 137—157). Kreditaasutiste kohta antud vastavad normid on kohaldatavad väheste muudatustega ka kindlustusaktsiaseltside likvideerimise kohta nende maksujõuetuse korral (vrd. Kreditaasutiste seaduse elluviimise seaduse III osa: RT 1932, 31, art. 274).

vene sama õigusala kohta, ja nimelt, et need normid, mis kannavad maksujõuetusajade menetlusreeglite nimetust, polegi oma olemuselt mitte niivõrra iseseisvad reeglid, kui just valik reeglite kohta tehtud mitmesuguseist muudatusist, täiendusist ja erandest⁸.

Konkursiõiguse allikmaterjali säärane laialipaisatus raskendab tunduvalt tema kohaldamist maksujõuetuse konkreetseil juhtumel ning põhjustab eksimusi mitte ainult seaduserakendajate, vaid koguni seadusandja enese poolt. Selle väite tõendamiseks võidakse viidata 1932. a. Krediitasutiste seaduse 150. §-le, milles öeldakse, et „kokkulepped kreditoridega, mis nähtud ette Vene Kaubandusliku kohtupidamise seaduse § 542, ei ole lubatud maksujõuetuks tunnustatud krediitasutisele“. Osundatud §-st nähtub selgesti, et seadusandja, luues seda õigusnormi, on olnud arvamusel, et KaKS-u 542. § kehtib Eestis. Ometi on see arvamus lausa ekslik. Mainitud § on siin küll kehtinud ja seda koguni Eesti ajal. Kuid tema kehtkond on piirdunud ainult Petseri- ja Narvataguse maaga ja sealgi on see kestnud vaid 1924. a. 30. juunini⁹.

Teistest, eesti kehtivale konkursiõigusele omaseist tähtsamaist puudusist on märkimisväärt veel järgmised:

2. Konkursimenetluskorra keerulisus, mis tingitud eeskätt kohtulikkude funktsioonidega varustatud ning konkursimassi valitsemisel ja käsustamisel kollegiaalselt toimiva iseseisva konkursivalitsuse instituudi ettenägemisest¹⁰.

3. Konkursimenetluse liiga pikk vältus, mis põhjustatud a) konkursimenetluskorra keerulisusest, b) mõningate tähtaegade liiga suurest pikkusest¹¹ ning c) paljude normide ebamäärasusest ning ebatäpsusest, mis määritlevad

⁸ A. Mattel: Pravila o proizvodstve del o nesostojatelnosti. „Zurnal graždanskago i ugolovnago prava“ 1884, r. 8, lk. 10.

⁹ Vt.: TKS-1899 lisa 49. art. — Ajutiste administratiivseaduste (RT 1918, 1) I seaduse 2. §-i. — Seisuste kaotamise seaduse (RT 1920, 129/130, I, 254) II osa ning Tsiviilkohtupidamise seaduse ühtlustamise seaduse (RT 1924, 77/78, I, 38) 1. §-i.

¹⁰ Vt. KaKS-u art. 438 ja 457—459.

¹¹ Näit. neljakuine tähtaeg kreditoridele oma nõuete esitamiseks: KaKS-u 416. art. ning TKS-1400-III lisa 9. art.

konkursimenetluskorda¹² ning maksujõuetu seisundit teatavates olukordades¹³.

4. Konkursimenetluse kallidus, mille tingivad paljud ning mõnes osas liiga suured konkursimenetlusega seoses olevad kulud¹⁴.

5. Konkursimassi realiseerimine bürokraatlikul, aga mitte kommertslikul viisil¹⁵. Need kaks viimatimainitud puudust aitavad tublisti selleks kaasa, et Eestis ainult harva kreditoride nõuete rahuldamisprotsent konkursi korral üle 20 tõuseb.

6. Kreditoride liiga avarapiiriline autonoomia¹⁶, mis võib osutada kahjulikuks mitte ainult maksujõuetule, vaid ka kreditoridele enestele. Viimastele muidugi siis, kui nad pole kas küllalt suutelised või lihtsalt hoolsad oma autonoomsete õiguste asjatundlikuks ning purgivaks kasustamiseks. Et see aga sageli nii on, seda näitab paraku tegelik elu.

7. Fiktiivsete kreditoride soodus osavõtvõimalus konkursimenetlusest, vähemalt selle alguses, seetõttu, et konkursiseadused ei näe ette kiireid ning küllaldasi vahendeid sääraste eemaldamiseks: konkursi avamispäevast alates kõik need isikud, kes kinnitavad, et nad on maksujõuetu kreditorid, ja esitavad oma pretensioonid, võivad kasustada, ilma et nende nõuded oleks enne õigeks tunnistatud, tervet rida õigusi konkursimassi valitsemises ja käsustamises¹⁷.

8. Kohtu vahenditu kontrolli puudumine konkursimenetluse üle vastavate normide puudulikkuse ning iseiseisva konkursivalitsuse instituudi ettenägemise tõttu¹⁸.

¹² Nii on terve rida lünki ning ebamäärasusi normides, mis määritlevad konkursikreditoride nõuete rahuldamismenetlust: KaKS-u art. 505 ning 518—526, TKS-1899 lisa art. 35—40 ning 49 ja TKS-1400-III lisa 16. art.

¹³ Vt. KaKS-u 512. art.

¹⁴ Vt. TKS-1899 lisa 25. art., BES-e art. 1307, 1320 ja 1321 ning KaKS-u art. 545—548.

¹⁵ Vt. KaKS-u art. 429, 522—524.

¹⁶ Vt. KaKS-u art. 432, 451, 452, 518—523, 526—527, 532, 542, ja 543 ning TKS-1899 lisa art. 44—48.

¹⁷ Vt. KaKS-u art. 425—432, 436 ja 457.

¹⁸ Vt. KaKS-u art. 445, 446 ja 532 ning TKS-1400-III lisa art. 2 ja 16.

9. Maksujõuetuse omaduse määramine konkursimenetluskorras¹⁹, mis aga peaks toimuma kriminaalprotsessi korras, nagu see on ka läbi viidud lääne-euroopa seadusandlustes.

10. Vahe tegemine kaubandusliku ja tsiviilmaksujõuetuse vahel mitte niivõrra konkursi avangualuste eraldamisega, nagu seda näeb ette mõni välismaa konkursiõigus, kui just konkursimenetluse enese reeglites ning mõningates tagajärgedes, mis kaasuvad maksujõuetuks kuulutamise²⁰. Nii teeb Eestis kehtiv konkursiõigus vahet maksujõuetuse kahe liigi vahel seal, kus seda kõige vähem vaja on.

Peale puuduste kõrvaldamise ning uuenduste läbiviimise peaks eesti kehtiva konkursiõiguse reformimisel silmas pidama veel üht asjaolu ja nimelt seda, et Eestis kreditoride nõuete rahuldamiskord eri- ning üldkonkursis²¹ pole läbi viidud ühise põhimõttega. Nende vahel ilmneb selles küsimuses võrdlemisi olulisi erinevusi, mis tuleks sealt võimaluse piirides kõrvaldada. Nii on tööliste ja teenijate palganõudmised paremini kindlustatud erikonkursis, eriti siis, kui sissenõudmine on pööratud võlgniku kinnisvarale. Viimane talitusviis on kõige kasulikum ka haigekassade ja tööliste kindlustusseltside nõuetele, mis ei evi mingit eelisseisukorda sel juhul, kui sissenõudmine on pööratud erikonkursi korras võlgniku vallasvarale. Järelikult, nende kreditoride huvides on enamikul juhtumel see, et

¹⁹ Vt. KaKS-u art. 518 (p. 4), 527 ja 532 ning TKS-1400-III lisa 8. art.

²⁰ Vt. KaKS-u art. 386, 410, 430, 451—455, 512, 528, 529 jt. ning TKS-1400-III lisa art. 2—6, 14 ja 20—67.

²¹ Vt. Valter Nõges: Kreditoride nõuete rahuldamine meil erining üldkonkursis. Tallinn, 1931, lk. 7: Eri- ehk spetsiaalkonkursis esineb sel juhul, kui võlgnikult sissenõutud summast ei piisa kõigi sissenõudmiseks esitatud nõuete täielikuks rahuldamiseks. Järelikult, siin on tegemist esitatud nõuete rahuldamise järjekorra ja suuruse määritlemisega, aluseks võttes võlgniku varanduse teatava osa realiseerimisest saadud summa, mitte aga säärase toiminguga, mille eesmärgiks on võlgniku kogu varandusmassi kindlakstegemine ja võlgniku kõikide kreditoride rahuldamine. Viimasel juhul toimubki üld- ehk generaalikonkurs, mille objektiks on võlgniku kogu varandus. Vastavalt TKS-u terminoloogiale nimetatakse erikonkursi lihtsalt võlgnikelt sissenõutud summade jaotamiskorraks.

võlgnikku ei kuulutataks maksujõuetuks. Kinnisvara hüpotekaarsed kreditorid on paremas olukorras üldkonkursis ja seepärast ei soovi nad ka erikonkursi, vaid püüavad teha kõik selleks, et võlgnik kuulutataks maksujõuetuks. Mis puutub neisse kreditoridesse, kelle nõuded on kindlustatud panditud vallasvaraga, siis on need ühesuguses olukorras nii eri- kui ka üldkonkursis. Siinkohal ei saaks jätta märkimata veel tööliste palganõuete ebakasulikkuseisukorda üldkonkursis. Nüüdisajal on see tavaliseks nähtuseks, et kui võlgnik jõuab maksujõuetuseni, siis on tema kinnisvara juba üle koormatud hüpoteekidega, mistõttu töölistel jäävad sageli rahuldamata saamatajäänud töötasu suhtes.

Seepärast *de lege ferenda* tuleks 1) normida ühtlaselt, niipalju kui see osutub võimalikuks, kreditoride nõuete rahuldamiskorda ja -määra eri- ning üldkonkursis, nii et ühed kreditorid poleks huvitatud rohkem üldkonkursist, teised aga erikonkursist; 2) parandada tööliste ja teenijate nõuete rahuldamispositsiooni üldkonkursis, suurendades selles väljaspool konkursi rahuldavate kreditoride arvu nende võlastajatega, kelle nõuded moodustuvad saamata jäänud töötasust²².

II. Üldine ülevaade Eesti konkursiseaduse 1934. a. eelnõust. — Konkursiseaduse eelnõu koosneb 200 §-st, mis on jaotatud kolme ossa: I osa normib üldist konkursikorda, II osa — kaubanduslikku konkursikorda ning III osa — ühistegeeliste asutiste maksujõuetusajade toimetamist.

Kogukaim neist on üldist konkursikorda käsitlev osa, sisaldades terveni 160 §-i, mis on jaotatud kaheteistkümnesse peatükki: 1. ptk. määritleb konkursiasjade allumust (§§ 1—3), 2. ptk. — konkursi avamist (§§ 4—11), 3. ptk. — konkursi avamise tagajärgi (§§ 12—22), 4. ptk. — konkursi valitsemist (§§ 23—43), 5. ptk. — võlgniku vara hoiuabinõusid (§§ 44—53), 6. ptk. võlgade kindlakstegemist (§§ 54—72), 7. ptk. — konkursitompu kuuluva vara kindlakstegemist (§§ 73—84), 8. ptk. — konkursitombu valitsemist ja likvideerimist (§§ 85—91), 9. ptk. — aruandmist konkursitombu valitsemise kohta (§§ 92—96), 10. ptk. — konkursi lõpetamist

²² Valter Nõges: Osund. teos. Lk. 26, 7—14 ja 20—24, kus on märgitud ka vastav allikmaterjal.

(§§ 97—150), 11. ptk. sisaldab lõppeeskirju (§§ 151—155) ning 12. ptk. kõneleb välismaal maksujõuetuks tunnistatud võlgnikkude varandusest sisemaal (§§ 156—160). Nagu nähtub eelnõu I osa praeguesitatud sisukorrast, pole seal eraldatud materiaaldõiguslikud normid formaaldõiguslikest, nagu see on läbi viidud välismaa paremates konkursiseadustikes, milliseid evivad näit. Saksamaa²³ ja Austria²⁴. Nii kuulub eelnõu oma süsteemilt nende konkursiseadustikkude liiki, mis järgivad selles küsimuses prantsuse *Code de commerce*'i eeskuju. Ei üks ega teine süsteem pole suutnud võita doktriinis valdavat seisukohta. See on ka arusaadav, sest mõlemal neist on oma head ja halvad küljed²⁵.

Eelnõu II ja III osa määritlevad erikonkursikordi. Teine osa, mis on pühendatud kaubanduslikule maksujõuetusele, koosneb neljast peatükist: 1. ptk. sisaldab

²³ Saksamaa 1898. a. 20. mai konkursiseadustik koosneb kolmest raamatust: esimene neist sisaldab norme konkursieraõiguse kohta (§§ 1—70), teine — konkursiprotsessi kohta (§§ 71—238), kuna kolmandasse raamatusse on paigutatud karistuse normid (§§ 239—244). Olgu tähendatud, et Saksamaa konkursiseadustikus materiaaldõiguslikud normid eraldamine pole läbi viidud absoluutse puhtusega. Vrd. näit. 226. §-i 3. ja 63. §-ga või 224. §-i 59. §-ga. Ometi ei või näha neis vähestes kõrvalekaldumistes süsteemi lubamatut rikkumist, kuna isegi Saksamaa tsiviilprotsessi koodeksist võidakse leida eraõiguslikke norme ning BGB-st protsessuaaldõiguslikke (vrd. Dr. Ernst Jaeger: *Kommentar zur Konkursordnung und den Einführungsgesetzen*. Aufl. VI/VII. Bd. I. Lief. 1. Berlin und Leipzig, 1933. Lk. 246).

²⁴ Austria 1914. a. 10. detsembri konkursiseadustik koosneb kahest osast: esimene neist on määratud konkursieraõigusele (§§ 1—62), teine aga konkursiprotsessile (§§ 63—177). Kuid ka siin kordub sama nähtus, mis esineb Saksamaa 1898. a. konkursiseadustikus: „Die Scheidung in materielles und formelles Recht ist in den zwei Teilen der KO. nicht folgerichtig durchgeführt, sie lässt sich auch ohne Zerreißung enger Zusammenhänge gar nicht im einzelnen durchführen. So behandelt der erste Teil der KO. nur die materiellen Wirkungen der Konkurseröffnung eingehender, die Wirkungen der Konkursaufhebung sind nur in einzelnen Punkten geregelt, die materiellen Wirkungen des Zwangsausgleichs behandeln die §§ 149—151. Dagegen finden sich im ersten Teil auch Bestimmungen rein prozessualer Natur. Einzelne Vorschriften des ersten Teiles, wie § 2, gelten sowohl für das materielle wie für das formelle Recht“ (Robert Barsch und Rudolf Pollak: *Konkurs-, Ausgleichs-, Anfechtungsordnung und deren Einführungsverordnung*. II Aufl. Wien und Leipzig, 1927. Lk. 9).

²⁵ Vt. G. F. Šeršenevitš: *Kurs torgovago prava*. Tom IV. Torgovõi protsess. Konkursnõi protsess. Izd. IV. Moskva, 1916. Lk. 165, kus on märgi-

üldeeskirju (§§ 161—163), 2. ptk. — kaubandusliku konkursi avamise eeskirju (§§ 164—176), 3. ptk. — norme vaieldavate nõuete lahendamise ja rahuldamise ning nõuete rahuldamise kohta väljaspool konkursikorda (§§ 177—180) ja 4. ptk. — erieeskirju kaubandusliku konkursi lõpetamise kohta kokkuleppe teel (§ 181). Eelnõu I osa normid tulevad kohaldamisele ka kaubandusliku maksujõuetuse kohta, kuivõrra nad pole asendatud II osas leiduvate erinormidega²⁶.

Ühistegeliste asutiste maksujõuetus asjade toimetamist käsitlev eelnõu III osa jaguneb kolme peatükki: 1. ptk. koosneb üldmäärustest (§§ 182—195), 2. ptk. sisaldab erieeskirju ühistegeliste asutiste jaoks, mille osanikud vastutavad piiramatult (§§ 195—199) ning 3. ptk. — erieeskirju nende ühistegeliste asutiste jaoks, mille osanikud vastutavad piiratud (§ 200). Eelnõus kaubanduslikule maksujõuetusele ettenähtud normid tulevad kohaldamisele ka ühistegeliste asutiste maksujõuetuse korral, kuivõrra nad pole asendatud III osas leiduvate erinormidega²⁷.

On enesestmõistetav, et õigusreformi esimene ja peamine ülesanne seisab nende puuduste kõrvaldamises, mis on ilmnunud uuendatavas õigusalas, sest õieti need puudused kutsuvadki esile õigusreformi. Kahtlemata taotleb sama eesmärki ka eesti konkursiseaduse eelnõu. Kuivõrra aga see on tal õnnestunud ja kas tema koostamisel on küllaldaselt arvestatud konkursiõiguse arengu uusimaist saavutisist neid, mis sobiksid siinsesse olustikku, — need on küsimused, mis ei kuulu vastamisele käesolevas kirjutises, sest et nad leiavad

tud ka vastavaid teoseid. — S[adovski, V.]: Zametšanija na projekt ustava o nesostojatelnosti. „Žurnal graždanskago i ugovnago prava“ 1889, kn. 7; Zametki, str. 28—29. — K. Zmirlov: Projekt konkursnago ustava 1888 goda. „Z. gr. i ug. pr.“ 1890, kn. 6, str. 6—8. — V. Sadovski: Utšeniye o nesostojatelnosti. Izsledovaniye privat-dotsenta kazanskago universiteta G. F. Šeršeneviča. K. 1890 goda. III + 446. „Z. gr. i ug. pr.“ 1890, kn. 9, str. 108—112. — G. Šeršenevitš: Otvet g. Sadovskomu. „Z. gr. i ug. pr.“ 1891, kn. 1, str. 125. — V. Sadovski: Vozraženije na otvet G. Šeršeneviča. „Z. gr. i ug. pr.“ 1891, kn. 3, str. 112—114. — Hans Dölle: Konkurs. „Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht des In- und Auslandes“, hrsg. von Dr. Dr. Franz Schlegelberger. Bd. V. Lief. III. Berlin, 1933. Lk. 74.

²⁶ Eelnõu 161. §.

²⁷ Eelnõu 182. §.

üksikasjalist käsitletu „Õiguse“ järgmistes numbrites*. Siinkohal lubatagu peatuda vaid eelnõu allikmaterjali ja tema seadustehnilise ning terminoloogilise külje juures, mis juba ise annavad kaudse eelvastuse mainitud küsimusile.

Eelnõu iga paragraafi all on märgitud tema päritoluallikad. Nende allmärkuste alusel tehtud kokkuvõttest nähtub, et eelnõu kahesajast §-st on üle võetud kas päris muutmata või vähemuudetud kujul: seitsekümmend kolm — Austria 1868. a. 25. detsembri konkursiseadustikust; kolmkümmend — TKS-1899 lisast, mis on pärit 1889. aastast; üheksateist — Saksa 1898. a. 20. mai konkursiseadustikust²⁸; kuusteist — Saksa 1898. a. 20. mai kooperatiivühingute seadusest²⁹; neliteist — Itaalia 1882. a. 31. oktoobri kaubandusseadustikust³⁰; kaheksa — TKS-1400-III lisast, kust võetud artiklid on enamikus pärit 1868. aastast; kuus — KaKS-st, mille artiklid on pärit väheste muudatustega 1832. aastast. Edasi, eelnõu kolm §-i on tema koostajate eneste poolt loodud ning kolmkümmend üks on segapäritoluga, s. t. nende päritoluallikana on märgitud kaks või enam eriseadustikku.

Kui silmas pidada seda, et segapäritoluga §-de ühe allikana on märgitud peaaegu kõigi nende juures Austria 1868. a. konkursiseadustik ja et TKS-1899 lisa artiklid oma enamikus on ammutatud Saksa 1877. a. konkursiseadustikust³¹, siis võidakse küll öelda, et Eesti konkursiseadustiku 1934. a. eelnõust ümmarguselt pool on võetud Austria 1868. a. konkursiseadustikust, üks neljandik — saksa õigusest

* „Õiguse“ järgmistes numbrites käsitlevad: P. Poom Eesti konkursiseaduse 1934. a. eelnõu formaalõiguslikku osa, T. Grünthal Eesti konkursiseaduse 1934. a. eelnõu materiaalõiguslikku osa, V. Nõges kaubanduslikku ja tsiviilmaksujõuetust Eesti konkursiseaduse 1934. a. eelnõu järgi ja I. Tjutrjumov'ilt ilmub Üldmärkmeid Eesti konkursiseaduse eelnõu puhul.

Toimetus.

²² Konkursordnung vom 10. Februar 1877 (RGBl. 10) in der Fassung vom 20. Mai 1898 (RGBl. 612).

²⁹ Gesetz, betr. Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften, vom 1. Mai 1889 (RGBl. 55) in der Fassung vom 20. Mai 1898 (RGBl. 810).

³⁰ Codice di Commercio, libro III, art. 683—867: Del fallimento.

³¹ Vrd. B. Kupffer: Kommentar zur baltischen Konkursordnung. „Dorpater Juristische Studien“, hrsg. von den Professoren Dr. J. Engelmann, Dr. C. Erdmann und Dr. W. von Rohland, Bd. II, 1. Hälfte, Dorpat 1893, lk. 69.

ning ülejäänud neljandik ex-Vene ja Itaalia seadustikest.

Mis selle kompilatsiooni juures kõige teravamalt silma paistab, on see, et enamik laene on tehtud neist õigusallikest, mis ei kehti enam nende endi kodumaal. Nii on Austria 1868. a. konkursiseadustik juba ligi kakskümmend aastat tagasi asendatud uue ja nimelt 1914. a. 10. detsembri konkursiseadustikuga, mille kahteistkümmend §-i on muudetud 1925. a. 20. veebruari novelliga³². Et eelnõule pole lisandatud ei seletuskirja ega motiive (mis ebasoovitav nähtus on kahjuks kujunemas Eestis tavaliseks harjumuseks), siis jäävad paraku ka ebaselgeks need kaalutlused, milliseid arvestades toimus jõutustunud seadustiku eelistamine kehtivale. Kui seda mitte kirjutada eelnõu koostajate teadmatus arvele, mida ei sõandaks ometi teha, siis on küll raske leida teist seletust säärase talitusviisi õigustamiseks.

Esimesel hetkel võib ehk arvata, et säärane samm on tingitud soovist teha vahet eelnõus kaubandusliku ning tsiviilmaksujõuetuse vahel, mis vahetegemist tunneb küll Austria 1868. a. konkursiseadustik, mitte aga tema järglane. Kuid see kaalutus peab ära langema lihtsalt sel põhjusel, et säärasel juhul oleks võidud võtta eeskujuks Ungari 1881. a. konkursiseadus, mis on võrreldes Austria 1868. a. konkursiseadustikuga hulga moodsam ning parem. Ungari 1881. a. konkursiseadus on olnud kõnesolevas küsimuses eeskujuks N. Tuh'r'ile, kes koostas mõõdunud sajandi lõpul Vene maksujõuetuse seadustiku eelnõu. Olgu mainitud, et viimases ei ole tehtud ainustki laenu Austria 1868. a. konkursiseadustikust³³. Võidakse ehk veel arvata, et sisulised erinevused Austria 1868. a. ja 1914. a. konkursiseadustiku vahel on niivõrra kõrvalise tähtsusega, et tegelikkude tagajärgede seisukohast lähtudes ei peaks olema olulist vahet, kas kasus-

³² Vt. Dr. M. Harnik: Das gerichtliche Ausgleichsverfahren. I Teil: Oesterreichisches Recht. Wien und Leipzig, 1925. Mainitud teose lõppu on paigutatud lisana Austria 1914. a. konkursiseadustiku novelleeritud tekst, kusjuures 1925. a. 20. veebruari muudatused (BGBl. 1925, nr. 87) on ära märgitud teksti kõrvale tõmmatud joonega.

³³ Vrd. Svod zametšani na projekt Ustava o nesostojatelnosti. SPB, 1892. Teose lõppu on paigutatud lisalet, kus leidub „Peretšen zaimstvovannõh i samostojatelnõh statei v projekte Ustava o nesostojatelnosti“.

tada üht või leist seadustikku eelnõu allikmaterjalina. Kuid seegi seletus, kui mittevastav tõsioludele, tuleb kõrvale heita. Eelnõu laenud Austria 1868. a. konkursiseadustikust on pärit peaaegu eranditult selle formaalõiguslikust osast. See osa aga on kõnesoleva seadustiku nõrgemaks kohaks³⁴ ning tema lõttu peamiselt võetigi ette Austrias 1914. aastal konkursiõiguse reform. Seepärast on ka arusaadav, et Austria 1914. a. konkursiseadustiku olulisemad erinevused 1868. a. vastavast seadustikust leiduvad just selles, aga mitte materiaalõiguslikus osas.

Ka Itaalia kaubandusseadustikust on põimitud eel- nõusse kehtivuse kaotanud norme. Nimelt on jõustunud Itaalias 1930. a. 1. septembril maksujõuetuse õigust käsitlev novell, mis on toonud olulisi muutusi sealsesse konkursi- ning preventiivakordiõiguse normistikku, riigistades tähtsaimaid konkursiorganeid ning omistades konkursimenetlusele

³⁴ Vrd. Bartsch-Pollak: Osund. kommentaar. Lk. 2: „Anfänglich freudig begrüßt, erweckte diese KO. vom 25. XII. 1868 bald Unzufriedenheit, die sich selbst dann noch steigerte, als durch das Anfechtungsgesetz vom 16. III. 1884 eine empfindliche Lücke des materiellen Konkursrechtes geschlossen worden war. Es war freilich nicht so sehr das materielle Konkursrecht als das Konkursverfahren, das der Unzufriedenheit in einem immer steigenden Masse anheimfiel; aber auch jenes fand ernste Gegner hinsichtlich einzelner Bestimmungen (Frankl, Zur Revision; Pollak, Gutachten). In einem Punkte waren die Kritiker einig, nämlich darin, dass das Gesetz den „Gemeinsinn der Gläubiger überschätzt und von den Wirkungen des freien Spieles der wirtschaftlichen Kräfte mit tunlichster Zurückdrängung des richterlichen Einflusses nur die günstigen Folgen, nicht aber auch die Schäden vorausgesehen hatte“ [allakirjutanu sõrendus] (Denkschrift 1); von diesem vom Gesetze bis ins Masslose gesteigerten Prinzip der Gläubigerherrschaft im Konkurse, dem bösen Doktrinarismus einer doktrinären Zeit, rieten denn auch alle ernsten Kritiker sich abzuwenden.“ — Borchardt-Köhler: Die Handelsgesetze des Erdballs. Band XIII, Abteilung 1: Österreich-Ungarn. Das Handelsrecht, Wechselrecht, Konkursrecht und Seerecht von Österreich und dem Okkupationsgebiet Bosnien-Herzegowina bearbeitet und erläutert von Dr. Adalbert Gertscher. Berlin, 1906. Lk. 244 ja 245: „Rufe nach einer Reform des Konkursrechtes machen sich vielfach hörbar; die Geschäftswelt beklagt die meist unverhältnismässig hohen Kosten, die ungünstigen Realisierungsergebnisse, auch die nicht immer den Verhältnissen entsprechende lange Dauer der Konkursverhandlungen; auch die vom Gesetze begünstigte Autonomie der Gläubiger hat nicht die erwarteten Früchte getragen.“

ülekaalukalt avalikõigusliku instituudi ilme³⁵. Nende muudatuste tähele panemata jätmine eelnõu koostajate poolt võib olla küll seletatav viimaste õiguspoliitilise vaatega, millega pole kokkukõlas konkursikreeditoride autonoomia piiramine avalikõiguslike asutiste mõjupiirkonna laiendamise teel. Ometi tuleb tähendada, et mainitud tendents näib õigustatult võitvat vastavas literatuuris üha uusi pooldajaid³⁶.

Saksa õigusest kas otseselt või kaudselt tehtud laenude vastu ei tarvitse eriliselt seista. On ju saksa konkursiõigus üks paremaid maailmas, mis on avaldanud märgatavat mõju eriti Ungari 1881. a., Helveetsia 1889. a., Hollandi 1893. a., Austria 1914. a. ja Jaapani 1922. a. konkursiseadusandlusele ning edasi, austria konkursiõiguse kaudu Jugoslaavia 1929. a. ning Tšehhoslovakkia 1931. a. konkursiseadustikele ning Helveetsia seadusandluse kaudu Türgi 1922. a. konkursiõigust käsitlevale seadusele³⁷. Kuid siingi tuleb arvestada seda, et viimasel ajal on tulnud vastavas literatuuris kuuldavale rida häali, mis nõuavad saksa kehtiva konkursiõiguse reformi³⁸.

Seadustehniliselt on eelnõu üldiselt vastuvõetav, ehkki siin võib ära märkida rea redaktsioonilisi puudusi

³⁵ Vrd. Dr. Hans Dölle: Die italienische Konkursnovelle vom 1. August 1930. „Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht“ 1932, nr. 1/2, lk. 1 jj.

³⁶ Vt. näit. Navarrini: Le nuove disposizioni in materia fallimentare illustrate coi lavori preparatori e colla dottrina. Roma, 1931. Lk. 2 jj.

³⁷ Vrd. Dr. Ernst Jaeger: Lehrbuch des Deutschen Konkursrechts. Achte, erweiterte Auflage des Grundrisses zur Vorlesung über Konkursrecht. Berlin und Leipzig, 1932. Lk. 18. — Dr. Ernst Jaeger: Eelosund. kommentaar. Lk. XXV jj.

³⁸ Vt. Geh. Rat. Prof. Dr. Ernst Jaeger: Zur Konkursreform. „Festschrift gewidmet dem Internationalen Kongress für Gläubigerschutz Wien 1930“. Wien, im Mai 1930. Sondernummer der „Mitteilungen des Creditoren-Vereines von 1870“. Lk. 73 ja 74. — Samalt autorilt ettekande: Reform der Gläubigeranfechtung. „Protokolle des I Internationalen Kongresses für Gläubigerschutz, Wien 1930“. Im Selbstverlage des Creditoren-Vereines von 1870. Wien, 1930. Lk. 190 jj. — Vt. ka dr. Schell'i, prof. dr. Robert Bartsch'i, prof. dr. A. Meszlény ja prof. dr. Georg Petschek'i sõnavõtte eelmainitud ettekande puhul ning Jaegeri lõppsõna, avaldatud eelosund. protokollis lk. 196—200. — Dr. Paul Schumann'i ja Dr. Hermann Oppenheim'i ettekanded teemal: Reform des Konkursverfahrens. Eelosund. protokollis lk. 62—76.

ning keelelisi konarusi³⁹. Ebasoovitava nähuna esineb eelnõus veel mõningaid vastuolusid⁴⁰, kordamisi⁴¹ ning lünki⁴².

Paratamatud näivad olevat ka mõningad muudatused eelnõu terminoloogilises küljes. Kõigepealt tuleks asendada eelnõu pealkirjana antud „Konkursi seadus“ sõnaga „Konkursiseadustik“, sest et termin „seadus“ peaks jääma püsima „novelli“ mõttes, kuna sõna „seadustikuga“ võiks tähendada eestipäraselt „koodeksit“. Edasi tuleks võtta eelnõus vastavalt kasustamisele kõik säärased terminid, mis on leidnud juba eluõiguse eesti õigusteaduslikus literatuuris ning ühtlasi Riigikohtu Otsustes, nagu „allumus“ pro „alluvus“, „konkursimenetlus“ pro „konkursi toimetus“, „tasandus“ pro „tasaarvutus“, „vaie“ (= *exceptio*) pro „vaidlus“, „vaieldatud nõue“ pro „vaidluse all olev nõue“, „vaidlusetu nõue“ pro „vastuvaidlematu nõue“, „nõuete taatlemine“ pro „nõuete kindlakstegemine“, „hagi, hageja“ pro „nõue, nõudja“, kui neid tarvitatakse venekeelsete terminite *isk, istets* tähenduses, sest et „nõue, nõudja“ vastavad venekeelsetele sõnadele *trebovaniye, trebovatel*, seega mitte „nõude esitamine kohtule nõudekorras“ (§ 151), vaid „nõude esitamine hagi korras“.

Paigutades eelnõu 80. ja 179. §-i kohale TKS-1899 lisa 22. artikli, on eelnõu koostajatele nähtavasti kätte tulnud puudus eestikeelseist termineist. Nii on tõlgitud mainitud artiklis esinevad sõnad *pravo zaderžanija ili uderžanija divižimõh veštšei* eesti keelde sõnadega „vallasvara kinnipidamise õigus“, selle asemel et öelda „vallasasjade pandikspidamise- ning peetusõigus“.

III. Üldine ülevaade võlgniku tehingute ja toimingute maksvusetuks tunnustamise seaduse eelnõust. — Mainitud eelnõu moodustab iseseisva terviku konkursiseaduse eelnõu

³⁹ Vt. näit. eelnõu järgmisi §-e: 18, 21, 67, 146, 162, 170, 173, 174, 181, 191, 197 ja 200.

⁴⁰ Vrd. näit. eelnõu 21. §-i 75. §-ga.

⁴¹ Vrd. näit. eelnõu 69. §-i 177. §-ga, 80. §-i 179. §-ga, 137. §-i 178. §-ga ja 142. §-i 2. lõiget 145. §-i 4. lõikega.

⁴² Nii näit. jätab eelnõu määritlemata kohtuallumuse küsimuse maksujõuetuse asjus juriidiliste isikute suhtes, ehkki ta lubab oma 4. §-s avada konkursi ka nende varale. Eelnõu kõneleb ainult füüsiliste isikute kohtuallumusest, nagu see selgesti nähtub 1. §-i kontekstist: „Konkursi asjad alluvad ringkonnakohtule võlgniku alalise elukoha järgi.“

kõrval ning on lisandatud viimasele. Ta koosneb 19 §-st, millest üksteist on võetud eelmainitud ex-Vene 1916. a. 3. juuni seadusest, neli — Saksa 1898. a. 20. mai vaieldusseadusest⁴³, kolm — Saksa 1898. a. 20. mai konkursiseadustikust ning üks segapäritolulisena — kõigist kolmest praegutähendatud õigusallikast.

Kõnesoleva eelnõu allikmaterjali loendist nähtub juba, et eelnõu, sisaldades sätteid nii konkursimenetluses kui ka väljaspool seda toimuva vaielduse kohta, püüab anda tervikulise vaieldusõiguse normistiku. Sama põhimõtte on leidnud teostamist Austria 1884. a. 16. märtsi vaieldusseaduses, mis ongi selles küsimuses arvatavasti eeskujuks olnud Eesti vaieldusseaduse eelnõu koostajatele. Hiljemini on aga Austria ise sellest põhimõttest loobunud. Nii sisaldab Austria 1914. a. 10. detsembri, s. o. praegukehtiv vaieldusseadustik norme ainult väljaspool konkurssi toimuva vaielduse kohta, kuna need sätted, mis käsitlevad konkursis toimuvat vaieldust, on paigutatud Austria 1914. a. 10. detsembri konkursiseadustikku. Saksa seadusandluses pole see teisiti olnudki. Et konkursiseadustikust on peaaegu võimatu eraldada kõiki vaielduse kohta käivaid norme, mida tõestab kujukalt ka Eesti konkursiseaduse 1934. a. eelnõu⁴⁴, siis näib olevat küll õigem jätta Eesti tulevasse vaieldusseadusse ainult need normid, mis käsitlevad väljaspool konkurssi toimuvat vaieldust, kuna ülejäänud normid tuleks viia konkursiseadustikku.

Eelnõu koostajad, kasustades oma töös eeskujuna möödunud sajandi konkursiseadustikke, on neist mehaaniliselt üle võtnud oskussõnad *Rechtsgeschäft* ning *Rechtshandlung*, tõlkides esimest sõnaga „tehing“ ja teist sõnaga „toiming“, ehkki viimatimainitud terminit on meil siiani üldiselt kasustatud saksakeelse *Rechtsgeschäft*'i ja venekeelse *сделка* tähenduses. Kõige selle juures pole eelnõu koostajad enesele küllaldaselt aru andnud nende terminite sisulisest tähendusest ning ulatusest. Neid kasustatakse mõlemas eelnõus tavaliselt ikka kõrvuti, nähtavasti mitte teades, et

⁴³ Gesetz, betreffend die Anfechtung von Rechtshandlungen eines Schuldners ausserhalb des Konkursverfahrens, vom 21. Juli 1879 (RGBl. 30) in der Fassung vom 20. Mai 1898 (RGBl. 709).

⁴⁴ Vt. eelnõu §-e 69—71.

Rechtsgeschäft on vaid *Rechtshandlung*'i alaliik⁴⁵. Säärane liigitus on pärit möödunud sajandi üldõiguse doktriinist, mille säilitamist moodsais seadustikes võib pidada vaevalt otstarbekohaseks⁴⁶. Antud juhtumil tuleks need kaks oskusõna asendada terminiga „õigusakt“.

IV. Tervikulise maksujõuetus-seadustiku koostamise vajalikkus. — Seoses maksujõuetuse konkreetsete juhtumitega on õigusteaduses välja kujunenud kolm eritüübilist instituuti, nimelt konkursi-, konkursiärahoiu- ja sundlikvidatsioonimenetlus, mis oma kogumis moodustavad maksujõuetusõiguse. Nende kolme erimenetluse ühiseks lähtekohaks on maksujõuetuse mõiste ning nad kõik taotlevad ühist eesmärki -- normida nii või teisiti maksujõuetusest tulenevaid õigusvahetkordi. Olgugi et need kolm menetlusevormi üksteisest võrdlemisi tublisti erinevad, on neil siiski rida ühiseid ülesandeid, mis tuleb teostada, vaatamata sellele, milline just neist kolmest menetlusest antud konkreetsetel juhtudel kohaldamisele tuleb. See nähtus ilmneb eriti nende

⁴⁵ Vrd. Jaeger: Eelosund. kommentaar. Lk. 504, märkus 30: „Wenden Begriff der Rechtshandlung angeht, so muss gegenüber einem in der neueren Rechtswissenschaft empfohlenen Sprachgebrauche (vgl. Manigk Willenserklärung u. Willensgeschäft 1907 S. 643) vor allem festgestellt werden, dass... „Rechtshandlung“ der weitere, „Rechtsgeschäft“ jede Handlung, an welche die Rechtsordnung rechtliche Folgen knüpft, der engere Begriff ist. Rechtshandlung (juristische Handlung) ist einerlei, ob diese gewollt sind oder nicht; Rechtsgeschäfte sind diejenigen Rechtshandlungen, denen der Erfolgswille, und zwar ein ausdrücklich erklärter oder in schlüssigem Verhalten betätigter Erfolgswille, wesentlich ist, einerlei, ob der rechtsgeschäftliche Tatbestand in einer einzigen Willenserklärung oder in einer Mehrheit solcher besteht, ob er sich in Willenserklärungen der Beteiligten erschöpft oder noch sonstige Merkmale (wie Übergabe, Buchung, Zustimmung eines anderen) begreift. Der Sprachgebrauch des Gesetzes entspricht der zur Zeit seiner Abfassung herrschenden gemeinrechtlichen Lehre“ (allakirjutanu sõrendus). — Vt. veel Bartsch-Pollak: Eelosund. kommentaar. Lk. 51, märkus 3: „Rechtshandlung ist jede Handlung, die rechtliche Wirkungen hervorbringt. Auch Unterlassungen sind Rechtshandlungen. Dazu gehören z. B.: 1. Rechtsgeschäfte... 2. Widerrechtliche Handlungen... 3. Prozessuale Handlungen...“

⁴⁶ Õigusteo ning õigustoimingu mõistete ning liikide kohta vt. Prof. D. D. Grimm: Lektii po dogme rimskago prava. Võpusk I: Vvedeniye i obštšaja tšast. Izd. VII, ispravlennoje i dopolnennoje. Praga, 1927. (Mimiografeeritud väljaanne.) Lk. 146—152, 162—172 ja 239—241.

menetluste algsammude juures, millistest mainitagu eriti: võlgniku varaseisu määritlemist, varaotsingut, vara hoiuvahendeid, nõuete teadustamist kreditoride poolt ja nende nõuete taatlemist. Aja ning kulude kokkuhoiu saavutamiseks peaksid säärased tehted, mis esinevad kõigi kolme menetluse juures, toimuma ka ühesuguselt, nii et neid võiks kasutada ükskõik millises menetluses. See on vajalik eriti seepärast, et ühest menetlusest teise üle minnes ei tarvitseks korrata neid algtehteid, mis on juba teostatud esimeses menetluses.

Eelöelduga peaksid olema küllaldaselt põhjendatud järgmised nõuded. Maksujõuetusõiguse kõik kolm mainitud eri menetlusvormi tuleb viia üksteisega orgaanilisse seosesse. Ehk teiste sõnadega, kui selleks kasustada matemaatilist väljendusvormi: kõigepealt leitagu neile kolmele eri menetlusvormile ühisnimetaja ja siis eraldatagu neist ühistegurid, mis toodagu neist kolmest menetlusest koosneva criosa ette. Järelikult, maksujõuetusõiguse reformi teostamisel ei tuleks koostada maksujõuetusõiguse igale eri menetlusele eri seadustikku, vaid nad tuleks orgaaniliselt liita ühte seadustikku, kusjuures nende ühisnormid peaksid moodustama selle seadustiku üldosa.

Säärase tervikulise maksujõuetus-seadustiku koostamiseks ei leidu veel kahjuks eeskuju ühegi riigi kehtivast õigusest. Vastavas doktriiniski on see mõtte võrdlemisi uudne. Kuid vaatamata sellele on asutud siiski tema tegelikule teostamisele ja seda nimelt Ungaris, selle mõtte enese kodumaal. Sellekohase ettepanekuga esinevad seal peaaegu ühel ja samal ajal kaks ungari teadusmeest, nimelt prof. dr. A. C. Túry⁴⁷ ja tookordne dotsent, praegune prof. dr. A. Meszlény. Viimane neist on välja töötanud sealse Krediidikaitseühingu ülesandel tervikulise maksujõuetus-seadustiku, mis esitati 1928. a. Ungari valitsusele. Eelnõu koosneb 342 §-st ning jaguneb pärast sissejuhatust viide ossa: sissejuhatatus sisaldab maksujõuetusõiguse kolme menetluse ühisnorme, I osa normib konkursimenetlust, II osa — konkursi ärahoiu menetlust, III osa — sundlikvi-

⁴⁷ Vt. Dr. Alexander Cornel Túry: Die Reform unseres Zahlungsunfähigkeits-Rechtes. Acta litterarum ac scientiarum Universitatis Francisco-Josephinae. Tom I. Fasc. 7. Szeged, 1928. Lk. 225 jj.

datsiooni, IV osa sisaldab karistusnorme ning V osa lõpp-, ülemineku- ning elluviimiseeskirju⁴⁸.

Teatavasti esitati Eestis 1931. aastal Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule Konkursi ärahoiu kokkuleppe seaduse eelnõu. Nüüd kavatakse seda eelnõu dekreediga korras kehtima panna, ilma et ära oodataks Konkursi seaduse eelnõu järelejäudmist. Jättes kõrvale selle eelnõu sisulise väärtuse hindamise, mille kohta Paul Poom käesoleva ajakirja veergudel on õigustatult andnud võrdlemisi halva atestatsiooni⁴⁹, lubatagu siinkohal juhtida tähelepanu doktriinis tunnustamist leidnud seisukohale, et maksujõuetusõiguse reform peab algama konkursimenetluse, aga mitte konkursi ärahoiu menetluse uuendamisega ja seda põhjusel, et konkursiõigus peab jääma ka tulevikus maksujõuetusõiguse peamiseks osaks⁵⁰. Et aga Eestis Konkursi ärahoiu kokkuleppe seaduse 1931. a. eelnõu peaks tulema põhjalikule ümbertöötamisele, Konkursi seaduse 1934. a. eelnõu koguni uuesti valmistamisele, siis võiks ja tuleks ka Eestis võtta tõsiselt kaalumisele küsimus tervikulise maksujõuetus-seadustiku koostamise kohta.

⁴⁸ Mainitud eelnõu põhimõtteid käsitlevad dr. Artur Meszlény järgmised artiklid: Ein Gesetzentwurf über das gesamte ungarische Insolvenzrecht. „Mitteilungen des Creditoren-Vereines von 1870“, 54 Jahrgang, 1. Jänner 1928, Nr. 1, lk. 5. — Ein ungarischer Entwurf des gesamten Insolvenzrechts. „Zeitschrift für Deutschen Zivilprozess“, Bd. 54, November 1928, Heft 1/3, lk. 189—199. — Der Liquidationsausgleich und die Frage der ausserkonkurslichen Zwangsliquidation. Selle pealkirja all on ilmunud dr. A. Meszlény'lt kirjutis 38. allmärkuses tähendatud Festschrift'is (lk. 22—24) ning avaldatud tema ettekanne samas allmärkuses osundatud Protokollis (lk. 25—32).

⁴⁹ Vt. Paul Poom: Meie konkursiseaduste reformist. „Õigus“ 1931, nr. 2, lk. 68 jj.

⁵⁰ Vt. dr. Oppenheimeri 38. allmärkuses osundatud ettekanne: „Das Insolvenzrecht muss einheitlich gestaltet werden. Durch die Regelung einzelner Partien des Insolvenzrechts wird die Wirksamkeit der Durchführung der Rechtsgedanken anderer nicht neugeregelter Teile beeinträchtigt und verschlechtert. Der Hauptbestandteil des Insolvenzrechtes soll die Konkursordnung bleiben. Jede organische Reform muss daher bei der Konkursordnung beginnen“ (38. allmärkuses osund. protokollis lk. 70).

Põhikorra muutmine Eestis.

S. Csekey.

I. Märkmeld senikehtivast põhikorrast ja põhikorra muutmise ajalugu.

Eesti Vabariigi põhikorra esimeseks aluseks oli Asutava Kogu poolt 15. juunil 1920 väljatud Põhiseadus¹, mis jõustus 21. detsembril 1920. Selle põhikorraüriku (kehtis 1934. a. 24. jaanuarini) alusmõtte oli, et Eesti on demokraatlik vabariik, kus riigivõim on rahva käes. Demokratismi põhimõtte konsekventne läbiviimine avaldus mitte üksnes rahva otseses osavõtus seadusandlusest, vaid ka valitsemisest. Võimude lahususe monarhistliku printsiibi asemele astus demokraatlik võimude ühendamise püüe. Kõrgem riigivõim kuulus rahvale, kes seda teostas kas vahenditult rahvaalgatamise ja rahvahääletamise teel, või tema poolt valitud esinduse — Riigikogu — kaudu. Rahva laialdane osavõtt valitsemisest avaldus parlamentaarselt vastutava vabariigi valitsuse valimises Riigikogu poolt, kusjuures valitsuse liikmeiks võisid olla ka isikud väljastpoolt Riigikogu koosseisu. Lõpuks võttis rahvas kaudselt osa ka kohtuvõimu koosseisu määritlemisest, kuna kõrgema kohtu — Riigikohtu — liikmed valiti rahvaesinduse poolt².

Põhikorra eriliseks isecärasuseks oli aga, et ta ei tundnud riigipresidenti instituuti. Vastandina presidendiga vabariikidele, oli Eestis täidesaatev võim usaldatud halduskolleegiumile — Vabariigi Valitsusele. Vabariigi Valitsus kujundas endast Eestis seega rahvaesinduse poolt, s. o. lõppastmes rahva poolt, valitavat täidesaatvat kolleegiumi. Põhikord nägi ette küll ka mõningad riigipea funktsioonid, mille teostamine kuulus suuremalt osalt mainitud täidesaatva kolleegiumi juhatajale — Riigivanemale.

¹ Põhiseadus = Grundgesetz, loi fondamentale, kuna põhikord = Verfassung, constitution. Põhikord võib koosneda mitmest põhiseadusest, näit. Prantsusmaal.

² Vrd. Csekey, Die Verfassungsentwicklung Estlands 1918—1928. (Äratrükk Jahrbuch des öffentlichen Rechts XVI köitest, lk. 168—269). Tübingen 1928. Sama põhiseaduse kohta on ilmunud kommentaar Madison — Angelus, Das Grundgesetz des Freistaates Estland vom 15. Juni 1920. Berlin 1928.

Säärane süsteem vastas täiel määral äärmisele demokraatlik-vabariiklikule põhimõttele ja sellelt seisukohalt vaadatuna omas Eesti põhiseadus teatavat sarnasust Šveitsi põhiseadusega. Eesti Riigivanema ja Šveitsi Liidupresidendi õiguslik seisund oli sarnane ses mõttes, et mõlemal juhul riigipea ja peaministri isikud ühtisid. See seisund erines vaid seega, et Šveitsi Liidupresident valiti Liidunõukogu (s. o. ministrite kolleegiumi) liikmeist, kuna Eesti Riigivanem kutsuti ametisse koos teiste Vabariigi Valitsuse liikmetega kindlaks määratud isikuna. Oluline erinevus nende seisundis avaldus ka selles, et Šveitsi Liidupresident kutsuti ametisse kindlaksmääratud ajaks, kuna Eesti Riigivanem püsis ametis vaid seni kuni tal oli rahvaesinduse usaldus. Viimases suhtes oli Eestis valitsuse õiguslik seisund sarnane mõningate Saksa osariikide valitsuse õigusliku seisundiga kuni 1933. a. 7. aprilli seaduseni (Reichsstatthaltergesetz), erinedes neist peamiselt seega, et mainitud osariikide valitsusfunktsioonid olid väga piiratud vastavate osariikide suveräänsuse puudumise tõttu. Sealjuures vastas osariikide ministerpresident enam kantsleritüübile, kuna Eesti Riigivanema õiguslik seisund vastavalt tema kui riigipea ülesandele omas enam monokraatset loomust³.

Eelöeldust selgub, et Riigivanem ei kujundanud endast mingit vastukaalu Riigikogule. Kõrgeima riigiorganina funktsioneeris seadusandlik asutis, kuna valitsus kujundas endast vaid selle organi täidesaatva organi. Proportsionaalne valimissüsteem ja erakondadesse killunemine koos püüdega parlamentarismi põhimõtet kunstlikult alal hoida ei võimaldanud kindla ja püsiva valitsuse moodustamist, sest tegelikult oli võimalik ainult koalitsioonivalitsus. Põhiseaduse jõustumisest 21. detsembrist 1920 kuni 24. jaanuarini 1934 on ametis olnud seitseteistkümmend valitsust.

Lõplik ülevõim valitsuse suhtes kuulus seega Riigikogule. Riigivanemal puudus Riigikogu aktide suhtes vetoõigus, puudus ka Riigikogu laialisaatmise õigus. Valitsuse ja Riigikogu vahelise konflikti puhul ei saanud Riigivanem seega apellee-

³ Vt. lähemalt Csekey, Die rechtliche Stellung des estnischen Staatältesten (Zeitschrift für öffentliches Recht IX köide, 1929, lk. 104 j.). Sama tšehhi keeles ajakirjas Moderni Stát (L'Etat Moderne), Praha (Prag), II aastak., 1929, nr. 2, lk. 33 j.

rida rahvale. Kõik need riigiõiguslikud iseärasused põhjustasid valitsuse ebanormaalse kindlusetuse ja sagedate valitsuskriiside esilekutsumise, mis kestsid mõnikord isegi kuid ja põhjustasid omakorda sisepoliitilisi arusaamatusi. Et Riigikogu *ipso jure* laialisaatmine rahvahääletuse tagajärjel (Ps. § 32) oli väga harva ja raskelt komplitseeritult võimalik, siis ei mõjunud ka säärane laialisaatmine rahvaesinduse kõikvõimsust vähendavana. Et juba Põhiseaduse järgi kuulus rida olulisi haldusfunktsioone Riigikogule ja et valitsus oli tugevalt seotud Riigikoguga ja olenes tema tahtest, siis tekkis mõnedes poliitilistes rühmitistes aastaid tagasi soov sisse seada riigipresidenti instituuti, mis suudaks tasakaalustada seadusandliku ja valitsemisvõimu vastastikust suhet.

Säärased püüded tõusid tugevamal kujul esile 1926. aastal. Et aga Eesti Põhiseadus, nagu ka teistel moodsatel demokraatlikudel vabariikidel, on paindumata, siis on tema muutmine teostatav raskendatud seadusandluse korras. Põhiseaduse muutmise otsustab rahvas kas Riigikogu ettepanekul, või rahva ettepanekul rahvaalgatamise korras.

Põhiseaduse muutmise esimene algatus tuli Riigikogult. 1926. a. 27. septembril esitati Riigikogule põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt Põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu, mis nägi ette vabariigi presidenti instituuti. Esitatud ettepanek ei leidnud aga Riigikogu enamuse poolehoidu, sest oldi arvamisel, et valitsemisüsteemis vajalikud muudatused on teostatavad ka Põhiseaduse muutmiseta harilikus seadusandluse korras, eriti Riigikogu kodukorra muutmisega.

Järgnevat aastail teotsevad selle küsimusega õigusteadlastepäevad. Eesti VII Õigusteadlastepäev Tartus 13. aprillil 1928 asus seisukohale, et Põhiseaduse muutmiseks puudub vajadus, sest see Põhiseadus vastab Eesti riigi demokraatlik-vabariiklikule ilmele. Seega oli ka vähe lootust, et rahvas pooldaks Põhiseaduse tunduvat reformi presidenti instituuti sisseseadmise näol.

Ülalmainitud raskused ja Riigivanema õigusliku seisundi parandamise vajadused põhjustasid vahepeal Vabariigi Valitsuse ja ministriumide korraldamise seaduse väljamise (19. märtsil 1929; RT 1929, 28), millega tehti valitsemisüsteemis mõningad parandused ja olulised korraldused Riigivanema õigusliku seisundi ja teotsemisulatuses suhtes. Selle seaduse väljamise järel ametisse astuv Otto

Strandmanni valitsus, mis moodustati kõigi kodanlike erakondade koalitsiooni alusel, jäi ametisse kõige kauemaks seniseist valitsusist ja nimelt 9. juulist 1929. a. 12. veebruarini 1931. Neist asjaoludest mõjustatuna langes põhikorra muutmise kavatsus rohkem tagaplaanile.

Samal ajal esitasid mõlemad parempoolsed rühmad — põllumeestekogud ja rahvaerakond — Riigikogule oma Põhiseaduse muutmise seaduse eelnõud, mis teineteisest vähe erinesid ja mõlemad ette nägid presidendi instituudi sisseseadmise⁴.

Riigikogus endas saavutati põhikorra muutmiseks vajalik enamus seega, et 1932. a. alguses ühinesid ühisteks rühmadeks esiteks põllumeestekogude ja asunikude riigikogurühmad ja teiseks rahvaerakond, kristlik rahvaerakond, tööerakond ja majaomanikkude rühm rahvuslikuks keskerakonnaks. Ühinemiseni olid asunikud ja tööerakond presidendi instituudi sisseseadmise vastu.

Vahepeal moodustati Riigikogus erakondadevaheline alamkomisjon, kuhu kuulusid põllumeeste ühisest erakonnast prof. Uluots, keskerakonnast Kuke ja sotsialistide esindajana Rei, kusjuures sotsialistid asusid põhikorra muutmise suhtes edasi eitavale seisukohale, kuid tahtsid komisjoni töötulemusi oma esindaja kaudu mõjustada. Komisjon tahtis esiteks esitatud kahe kava alusel välja töötada uue põhikorra muutmise ettepaneku ja teiseks kergendada rahvahääletamise menetlust. Põhiseaduses on nimelt lahtiseks jäetud küsimus, millist enamust rahvahääletamisel vajab Põhiseaduse muutmise seadus. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seadus RT 1926, 16 § 37, 1. lõige⁵ määras aga, et Põhiseaduse muutmise seadus loetakse rahvahääletamisel vastuvõetuks, kui muutmise seaduse poolt on hääletanud vähemalt pooled hääleõiguslikud kodanikud. Komisjoni töötulemusena muudeti 12. juunil 1931 valimisseadust (RT 1931, 50) ses mõttes, et Põhiseaduse muutmise seadus loetakse rahvahääletamisel vastuvõetuks siis, kui selle poolt on hääletanud vähemalt pooled hääleõiguslikud kodanikud, kuid sealjuures tehti põhiseaduse muutmiseks korraldatavast rahvahääleta-

⁴ Vrd. Nõges, Ettepanekuid Eesti Vabariigi 1920. a. Põhiseaduse muutmiseks. Tartu 1932, lk. 15 j. ja lk. 126 j.

⁵ Osaliselt muudetud, vt. RT 1929, 30.

misest osavõtmine kohuslikuks kõigile hääleõiguslikele kodanikele, ähvardades mitteosavõtjaid rahatrahviga⁶.

Riigikogu alankomisjoni poolt välja töötatud Põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu võeti Riigikogu poolt vastu 23. märtsil 1932, kuid lükati rahva poolt vähese häälteenamusega (50,8%) tagasi 13.—15. augustil 1932 korraldatud rahvahääletamisel.

1932. a. sügisel töötas Vabadussõjalaste Keskliit välja uue Põhiseaduse muutmise kava, milles riigipresidenti õigusi tunduvalt laiendati. Vabadussõjalaste poolt valiti põhikorra muutmiseks rahvaalgatuskord ja Põhiseaduse § 31 põhjal selleks nõutav 25 000 hääleõigusliku kodaniku allkirjad koguti ülekaalukalt 1933. a. esimesel kahel kuul. Enne tähendatud allkirjade kogumise lõpetamist otsustas aga Riigikogu 14. veebruaril 1933. a. rahvahääletamisele panna uue Põhiseaduse muutmise seaduse ja seda enne Vabadussõjalaste Keskliidu poolt algatatud kava. 21. veebruaril 1933. a. teostatud valimisseaduse teiskordse muutmise (RT 1933, 19) kaotati hääletamiskohustus ja otsustati lugeda Põhiseaduse muutmise seadus rahva poolt vastuvõetuks, kui selle poolt on rahvahääletamisest osavõtjate enamus ja kui see enamus moodustab vähemalt 30% kõigi hääleõiguslike kodanike üldarvust. See Riigikogu poolt algatatud Põhiseaduse muutmise seadus lükati aga 10.—12. juunil 1933 korraldatud rahvahääletamisel $\frac{2}{3}$ -se (67,3%) häälteenamusega tagasi.

Veidi enne kolmandat rahvahääletust — 4. oktoobril 1933 — muutis Riigikogu kolmandat korda Valimisseaduse 37. §-i (RT 1933, 81), misjärgi Põhiseaduse muutmise seaduse vastuvõtmiseks rahvahääletamisel vajalik kvoorum tõsteti uuesti 30%-lt 50%-le. 14.—16. oktoobril 1933 korraldatud rahvahääletamisel sai aga vabadussõjalaste poolt algatatud Põhiseaduse muutmise seadus ootamatult suure poolehoidu osaliseks. 739 416 hääleõiguslikust kodanikust hääletas Põhiseaduse muutmise poolt 416 879 kodanikku⁷.

Rahvahääletuse tulemusena otsustas Riigikogu juhatus 25. okt. 1933 välja kuulutada rahvaalgatamise korras alga-

⁶ Vt. lähemalt Csekey, Valimise kohustus („Eesti Politsei“, 1932, nr. 4, lk. 269 j.).

⁷ Vt. andmeid — Rahvahääletused Põhiseaduse muutmiseks, „Eesti Statistika“, Tallinn, nr. 145 (12), 1933, lk. 605 j.

latud ja rahva poolt rahvahääletamisel 14., 15. ja 16. oktoobril 1933 vastuvõetud Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse. Tähendatud otsus teostati 28. oktoobril 1933 ilmunud „Riigi Teatajas“ (RT 1933, 86, art. 628). Seega teostus Eesti põhikorra esimene muutmine⁸.

II. Põhiseaduse muutmise seaduse tehniline ehitus ja jõustumine.

Põhiseaduse muutmise seadus koosneb kahest osast. Esimene osa määritleb, et Eesti Vabariigi Põhiseaduse sissejuhatav osa, §§ 29, 36, 39, 41, 42, 43, 44, 51, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 75, 76, 80, 81, 82, 86 ja peatükk V pealkiri muudetakse ja pannakse kehtima uues redaktsioonis — järgneb muudetud osa tekst uues redaktsioonis. 1920. a. Põhiseaduse 89 paragraafist muudeti seega 30. Teine osa sisaldab sätteid vanalt korralt uuele ülemineku suhtes, üleminekuaja õigusliku elu iseärasusi ja muudatusi ja lõpuks Põhiseaduse muutmise seaduse jõustumist käsitlevaid norme.

Teine osa koosneb neljast paragraafist. Temale vastavalt jaguneb ülemineku aeg kahte faasi. Esimene faas kestab 1934. a. 23. jaanuari kella 24-ni, vastavalt Ps muutmise seaduse II osa § 1-le, kus määritletakse, et Ps muutmise seaduse esimeses osas väljendatud muudatused „hakkavad maksma sajandal päeval pärast selle seaduse vastuvõtmist rahvahääletamisel“, ja Riigikohtu seletusele, mille järgi Põhiseaduse muutmise seadus jõustub 1934. a. 23. jaanuaril kell 24. Tähendatud ajavahemikul (99 päeva jooksul) oli Riigikogu kohustatud, vastavalt üleminekuaja määruste 2. §-le, kehtima panema seadused, mis tarvilikud Põhiseaduse muutmise seaduses ettenähtud põhiseaduse muudatuste teostamiseks pärast nende kehtimahakkamist.

Üleminekuaja teine faas kestab 100 päeva, arvates muutmisseaduse jõustumisest, s. o. 24. jaanuarist 3. maini 1934

⁸ Põhiseaduse muutmise seaduse saksakeelne tekst on avaldatud Csekey poolt ajakirjas Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht IV köide, 1934, lk. 438 j. Vrd. ka Csekey, Die Verfassungsänderung in Estland (Äratrück ajakirjast Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht IV köide, 1934, lk. 582 j.). Uue Põhiseaduse kommentaarina on ilmunud: Eesti Vabariigi Põhiseadus. Seletustega ja tähestikulise sisujuhiga varustanud Kaiv — Kleesment. Tallinn, 1934.

kell 24. Sellel ajavahemikul tuleb teostada esimese faasi kestel väljatud seaduste alusel mõningad üksikaktid, mis vajalikud kõrgemate riigiorganite loomisele asumiseks. Ülemineku-määruste § 3-le vastavalt võetakse tähendatud aja kestel ette Riigikogu uued valimised ja Riigivanema valimised. Vastavalt sellele määras Valimiste peakomitee Riigivanema valimise päevadeks 22. ja 23. aprilli 1934 ja Riigikogu valimise päevadeks 1934. a. 29. ja 30. aprilli. 12. märtsil 1934 kuulutas aga Riigivanema asetäitja Konstantin Päts välja kaitse-seisukorra kogu riigi piirides kuueks kuuks ja dekreediga 19. märtsist s. a. lükati edasi aprillikuu peale kindlaksmää-ratud valimised kaitseseisukorra lõpetamiseni. Samal ajal võeti vabadussõjalaste vastu kasustamisele kaitseabinõud, mille järgi Riigikorra kaitse seaduse alusel (RT 1925, 29/30) suleti Vabadussõjalaste Liit kõigi oma osakondadega ja tühis-tati vabadussõjalaste mandaadid omavalitsusesinduskogudes⁹. Astunud sammude põhjustena mainis Riigivanema asetäitja 19. märtsil 1934: „Kaitseseisukorra väljakuulutamise ja sel-lele järgnevad abinõud olid tingitud ohust, mis ähvardas riigi sisemist rahu ja julgeolekut. Vabadussõjalaste poolt riigi-võimu vastu teostatud ägeda agitatsiooni tõttu on rahva meeleolu seevõrra üles piitsutatud, et teadlik ja tõsine otsus-tamine riigielu põhiküsimusis rahva kaudu on võimatu¹⁰.“

Ülaltoodust selgub, et ülemineku-aeg ei tarvitse lõppeda veel ülalmainitud kahe faasiga. Tegelikult oli ja on võimalik veel kolmas faas ja nimelt, et põhiseaduslikke üksikakte, mis vajalikud Põhiseaduse muutmise seaduse jõustumiseks, ei suudeta väljata 1934. a. 3. maiks. Kolmas faas kestab seega kindlaksmääramata ajani, s. o. kuni Põhiseaduse 58. §-i põh-jal valitud Riigivanema volituste alguseni¹¹. Põhiseaduse muutmise seaduse II osa § 3 ütleb: „Uued Riigikogu valimi-

⁹ Kohtu- ja siseministri korralduste põhiseid vt. Eesti ajalehtedes 22. ja 23. märtsil 1934.

Vabadussõjalaste juhid eesotsas advokaat Artur Sirk'iga aretee-riiti. Riigivanemakandidaat kindral-leitnant Johan Laidoner nime-tati kaitsevägede ülemjuhatajaks. Teiseks riigivanemakandidaadiks oli prae-gune peaminister ja Riigivanema asetäitja Konstantin Päts. Kol-manda kandidaadina esines kindral-major Andres Larka, kes oli vabadussõjalaste kandidaat.

¹⁰ Vt. Eesti ajalehed 21. märtsist 1934.

¹¹ Samal seisukohal Kliimann, Üleminekuaja konstitutsionaalseid akte („Õigus“ 1933, nr. 9, lk. 392).

sed ja Riigivanema valimised võetakse ette hiljemalt saja päeva jooksul...“ Mõlemad valimised võetakse ette seega üleminekuaja teise perioodi kestel, kuid seaduse tekst ei nõua, et valimised tähendatud ajaga ka läbi viidud oleksid.

Ülemineku määruste § 4 kohaselt kestavad senise (V) Riigikogu volitused uuestivalitud Riigikogu valimistagajärgede väljakuulutamiseni. Põhiseaduse muutmise seaduse jõustumise ajal ametis olev Riigivanem loetakse peaministriks, kes Riigivanema asetäitjana teostab ka Riigivanema ülesandeid. Nii teda kui ka tema valitsust pole võimalik tagandada umbusalduse avaldamisega. 24. jaanuaril 1934 ametis olev Riigivanem Konstantin Päts jääb Põhiseaduse § 58 alusel valitava Riigivanema valimiseni peaministriks ja Riigivanema asetäitjaks.

III. Parlamentaarne reform.

Põhikorra muutmine puudutab esmajoones rahvaesindust Riigikoguna. Tema liikmete arv vähendatakse sajalt viiekümnele (§ 36, 1. lõige), normaalvalimisperiood pikeneb kolmelt aastalt neljale (§ 39, 1. lõige), muudetakse ka valimissüsteem (§ 36, 1. lõige). Senine n. ö. viiekordne valimismoodus (üldine, ühetaoline, otsene, salajane ja proportsionaalsuse süsteem) jääb püsima, kuid nõnda, et valijal oleks võimalus valida üksikisikuid. D'Hondti kinniste nimesikkudega valimissüsteemi asemele on Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seadusega 22. jaanuarist 1934 (RT 1934, 5) kehtima pandud uus valimissüsteem Soome eeskujul, mis on väga komplitseeritud. Rahvahääletamisest, Riigikogu ja Riigivanema valimistest osavõtt tunnistatakse vabatahtlikuks (§ 29, 2. lõige).

Uue põhikorra kehtimapanemisega on lõpetatud Riigikogu kõikvõimsus. Riigipresidenti ameti sisseseadmiseega on osa Riigikogu ülesandeid üle antud esimesele. Seadusandlusfunktsiooni suhtes on Riigivanemal õigus lõpetada Riigikogu korralist istungjärku enne kuue kuu möödumist (§ 41, 2. lõige), kuna varem võisid Riigikogu istungid kesta kogu aasta. Endine Põhiseadus ei tundnud Riigikogu laialisaatmist enne tema volituste lõppu, välja arvatud Ps § 32 ettenähtud *ipso jure* laialisaatmine. Uus Põhiseadus lubab Riigivanemal määrata uusi Riigikogu valimisi enne normaalvalimisperioodi lõppemist (§ 39, 2. lõige). Erakorralisteks istung-

järkudeks võidakse Riigikogu kokku kutsuda Riigivanema või poolte riigikoguliikmete nõudmisel, kuid nende kestuse määrab Riigivanem (§ 42, 1. ja 3. lõige), kuna varemini oli erakorralise istungjärgu kokkukutsumiseks küllaldane Riigikogu juhatuse või veerandi riigikoguliikmete nõudmine. Riigikogu poolt vastuvõetud seadused kuulutab välja Riigivanem (§ 53, 1. lõige). Tunduvalt on vähendatud ka Riigikogu haldusfunktsioone. Kui varemini Vabariigi Valitsuse ametisse kutsumine ja ametist vabastamine kuulus Riigikogule, siis uue Põhiseaduse järgi kutsub Vabariigi Valitsuse ametisse Riigivanem ja vabastab tema ametist kas omal algatusel, peaministri ettepanekul või Riigikogu poolt avaldatud umbusalduse alusel (§ 64, 1. ja 2. lõige). Riigikohtunikud valis seni Riigikogu, nüüd nimetab aga riigikohtunikud Riigivanem Riigikohtu poolt esitatud kandidaatidest.

Teatava muutuse Riigikogu suhtes toob ka norm, mille järgi riigikoguliikmed saavad tasu ainult istungjärkude kestel (§ 51). Uuestivalitud Riigikogu esimest istungit juhatab esimehe valimiseni Riigikogu vanim liige, kuna endise korra järgi juhatas endine esimees. Edasi määritleb Põhiseadus, et Riigikogu kodukord kuulutatakse välja seadusena. Uus kodukord anti välja 19. jaanuaril 1934 (RT 1934, 5) ja jõustus 24. jaanuaril 1934¹².

IV. Riigipresident.

Olulisema muutuse Eesti riigielus toob põhikorra muutmisega sisseseatud riigipresidenti instituut. Alles on jäänud riigivanema nimetus, mis mõiste on ajaloolise päritoluga. Riigivanem valitakse rahva poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel viieks aastaks. Valitav on iga hääleõiguslik kodanik, kes vähemalt 40 a. vana ja kandidaadina üles seatud vähemalt 10 000 hääleõigusliku kodaniku poolt (§ 58, 1. ja 3. lõige). Ei saa esimesel hääletamisel ükski kandidaat absoluutset häälteenamust valimisest osavõtjate arvust, siis teostatakse hiljemalt kolme kuu kestel uued valimised ja valituks loetakse kandidaat, kes on saanud relatiivse enamuse. Saavad mitu kandidaati hääli võrdselt, siis loe-

¹² Kodukorra olulisemaid sätteid vt. W[alter] M[eder], Die neue Geschäftsordnung der Staatsversammlung („Revalsche Zeitung“ 18. veebruarist 1934).

lakse valituks vanim kandidaat. Teiseks hääletamiseks võib üles seada uusi kandidaate (§ 59, 2. lõige). Riigivanema valimise lähem kord on jäetud eri seaduse määrata, mis teostatud Riigivanema valimise seaduse väljamisega (RT 1934, 5).

Riigivanema volitused algavad Riigikogu ees antava pühaku tööga.

Kui Riigivanema amet on vaba või Riigivanem ei saa täita oma ülesandeid haiguse või muude takistuste tõttu, siis läidab tema ülesandeid peaminister (§ 59, 5. lõige). Et Põhiseadus siin mingisuguseid kitsendusi ei tee, siis kuuluvad säärasel korral kõik Riigivanema funktsioonid eranditult peaministrile, kes neid teostab Riigivanema asetäitjana. Kui Riigivanema amet on vaba või tema ülesannete täitmist takistavad takistused on vältavat laadi, siis asutakse võimalikult ruttu uue Riigivanema valimisele (§ 59, 5. lõige). See on ainus juhtum, mil Riigivanema valimised on võimalikud enne viieaastase ametiperioodi lõppemist. Et tagasivalimine Põhiseadusega otseselt keelatud pole, siis tuleb pidada tagasivalimist lubatuks.

Riigivanemale omistatud ülesannete tõttu on ta muutunud Eesti riigielu peateguriks. Parlamentaarse valitsemisüsteemi alaldamise kõrval on Riigivanema seisundile antud presidentsiaalvabariigi monokraatne loomus teatava kalduvusega dualismi, kusjuures Riigivanemale on kindlustatud sõltumatu positsioon säärase võimuküllusega, mida ei tunne ka Põhja-Ameerika Ühendriikide president. Parlamentaarse valitsemiskorraga riigis teotseb ministrite kabinett, mis kannab poliitilist vastutust parlamendi ees. Eesti uue Põhiseaduse järgi on mõlemad, s. o. valitsus ja Riigivanem, aktiivsed tegurid; vastust kannab aga ainult esimene.

Rahvaesindajana teostab Riigivanem riigi kõrgemat valitsemisvõimu (§ 57, 1. lõige). Faktiliselt võib aga Riigivanem muutuda riigielu ainsaks teguriks, nagu see on toimunud Põhja-Ameerika Ühendriigis. Teotsev valitsemisorgan on nimelt Riigivanem ja tema juures asub riigi valitsemiseks Vabariigi Valitsus. Riigi kõrgema valitsemisvõimu teostajana juhib Riigivanem riigi sise- ja välispoliitikat, hoolitseb riigi välise puutumatus, sisemise julgeoleku ja seaduste täitmise eest (§ 60, 1. lõige). Ta valvab riigivõimu teostamise üle seadusega määratud korras (§ 60, p. 2), esindab riiki, määrab

riigi esindajaid välisriikidesse ja võtab vastu välisriikide esindajaid (§ 60, p. 1), sõlmib Eesti Vabariigi nimel lepinguid välisriikidega ja esitab need kinnitamiseks Riigikogule (§ 60, p. 5), kuulutab sõja ja teeb rahu Riigikogu vastava otsuse põhjal (§ 60, p. 6). Nende rahvusvahelis-õiguslike ülesannete kõrval kuuluvad temale ka peaaegu kõik siseriiklikud valitsemisülesanded, mida varemini teostasid Vabariigi Valitsus ja Riigivanem ühiselt.

Riigivanem esitab Riigikogule kinnitamiseks riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve (§ 60, p. 3), nimetab ametisse ja vabastab sellest kaitseväelisi ja kodanlikke ametnikke, kuivõrra see ülesanne seadustega ei ole usaldatud teistele ametiasutistele (§ 60, p. 4), kuulutab välja kaitseisukorra nii üksikutes riigiosades kui ka kogu riigis ja esitab selle kinnitamiseks Riigikogule (§ 60, p. 7), ta on kaitsevägede kõrgem juht (§ 60, p. 8) ja määrab kaitsevägede ülemjuhataja mobilisatsiooni väljakuulutamisel kui ka sõja alguse korral (§ 80). Temal on õigus Riigikogu otsust ootamata välja kuulutada mobilisatsioon, kui välisriik on kuulutanud Eestile sõja, alustanud sõjalise tegevuse või kuulutanud välja Eesti Vabariigi vastu mobilisatsiooni (§ 82, 2. lõige). Lõpuks on Riigivanemal õigus anda eriseaduses¹³ ettenähtud alustel ja korras kaitsevägedesse puutuvaid seadlusi ja määrusi (§ 81).

Riigivanemale kuulub õigus anda seadustega kokkukõlas määrusi (§ 60, p. 10); ta esitab seaduseelnõusid Riigikogule (§ 60, p. 11). Edasilükkamatu riikliku vajaduse korral kuulutab ta seaduseelnõud välja dekreedina, millel on seaduse jõud (hädamäärused). Dekreediga ei või muuta rahvahääletamise, rahvaalgatamise, Riigikogu valimise ega Riigivanema valimise seadust (§ 60, p. 12). Samuti ei või Riigivanem dekreedid korras kehtima panna riigieelarvet, kuna Riigikogu kodukorra järgi (§§ 157—163) pole eelarve seadus, vaid Riigikogu kinnitamisele kuuluv otsus, mille välja kuulutab

¹³ Seadus kaitsevägedesse puutuvate sõjaväe seaduste ja määruste väljaandmise korra kohta põhiseaduse § 81 põhjal (RT 1922, 1 ja 1927, 115). Muudetud Riigikaitse rahuaegse korraldamise ja juhtimise seadusega (RT 1934, 18). Selle õigusallika õigusliku loomust vt. Csekey, Die Quellen des estnischen Verwaltungsrechts. (Bibliotheca Hungarico-Estica nr. 8—13.) Tartu, 1930, lk. 98 j. ja lk. 114.

Riigikogu juhatus¹⁴. Dekreet on kehtiv selle äramuutmiseni Riigivanema või Riigikogu poolt (§ 60, p. 12). Juba Põhiseaduse sõnastusest selgub, et dekreeidi tühistamiseks pole nõutav seadusvorm, ja tema kehtivuse tühistamiseks on küllaldane Riigikogu vastava otsuse väljakuulutamine Riigikogu juhatusel poolt „Riigi Teatajas“ (Valitsemise korraldamise seadus 19. jaanuarist 1934; RT 1934, 5, § 10)¹⁵. Dekreeidi osaline muutmine võib toimuda Riigivanema või Riigikogu poolt harilikus korras. Riigikogu võib seda teha seadusandlikul teel, s. t. et vastav seadus läheb üldamiseks Riigivanemale, kellel siin õigus kasustada ka keeluõigust. Samuti võib Riigivanem dekreeiti osaliselt muuta uue dekreediga¹⁶.

Riigivanema ülesandeist — õigusist Riigikogu suhtes rääkisime ülemal (III). Siinkohal oleks tähendada: Riigivanem omab absoluutset vetoõigust, sest tal on õigus riiklikel kaalutlusil jätta välja kuulutamata Riigikogu poolt vastu võetud seadusi, andes nad uueks arutamiseks ja otsustamiseks Riigikogule. Erandi moodustavad Põhiseaduse § 34 ette nähtud seadused, mida Riigivanem võib jätta välja kuulutamata seni, kuni Riigikogu nad vastu võtnud Riigivanema poolt soovitatud muutustega või kuni Riigikogu pärast järgmisi valimisi võtab vastu sama seaduse (§ 53, 2. lõige)¹⁷. Oma otsuse seaduse välja kuulutamata jätmise kohta ühes asjaomaste kaalutlustega Riigivanem teatab Riigi-

¹⁴ Samal seisukohal Uluots, Muudetud põhiseadus ja selle eelused („Vaba Sõna“ 23. okt. 1933). Samuti Maddison, Parlamentarism ja Eesti Põhiseadus. Tartu 1933, lk. 79. Sama, Põhiseadus ja Riigivanem „Kaitse Kodu“ 1934, nr. 2, lk. 37. Sama, Die Abänderung der Verfassung („Revalsche Zeitung“ 24. okt. 1934); Meder, Die neue Verfassung Estlands (Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft, Jg. VII, 1933/34, nr. 3, lk. 140); Kliimann, *op. cit.*, lk. 403. Teisel arvamusel Grimm, Eesti Vabariigi Põhiseaduse uus muutmise seaduse eelnõu („Õigus“ 1933, nr. 7, lk. 319). Selle vastu Karlson, Arvestavaid märkusi D. Grimmi artiklile. „Õigus“ 1933, nr. 8, lk. 360.

¹⁵ Samal seisukohal Maddison, *ibid.*, Meder, *ibid.* Teisugusel arvamusel Grimm, *op. cit.*, lk. 317 j.

¹⁶ Vrd. Kleesment, Dekreet uue Põhiseaduse järgi. „Eesti Politsei“ 1934, nr. 1, lk. 4 j.

¹⁷ Samal seisukohal Grimm, *op. cit.*, lk. 314 j.; Maddison, Die Abänderung der Verfassung („Revalsche Zeitung“ 21. okt. 1933); Meder, *op. cit.*, lk. 139. Absoluutset ja frekventatiivset vetoõigust eitab Kliimann, Vetoõigus. „Õigus“ 1934, nr. 1, lk. 10 j. Revideerisin oma seisukohta, mis avaldatud ajakirjas Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht, lk. 594 j.

kogu juhatusesele hiljemalt kolmekümne päeva jooksul, arvatud seaduse kättesaamisest (§ 53, 3. lõige).

Riigivanema otsused, et olla kehtivad, peavad olema alla kirjutatud peale Riigivanema ka peaministri või asjaomase ministri poolt, kes otsuse eest vastutab Riigikogu ees. Kuid rida otsuseid — seal hulgas kõige olulisemad — on kehtivad ka kaasallkirjata ja nimelt: Vabariigi Valitsuse või selle üksiku liikme ametisse kutsumise ja ametist vabastamine, uute Riigikogu valimiste määramine enne normaal-valimisperioodi lõppu, Riigikogu korraliste istungjärkude lõpetamine, Riigikogu erakorraliste istungjärkude kestuse kindlaksmääramine ja riigikohtunikude ja kohtunikude ametisse kinnitamine (§ 61, 1. lõige).

Et Riigivanem mitte ainult formaalselt, vaid ka tegelikult esineb valitsemisvõimu peana, selgub muu seas ka sellest, et valitsuse koosolekuid juhatab peaminister siis, kui Riigivanem ei pea tarvilikuks seda ise teha (§ 64, 4. lõige) ja et kui Vabariigi Valitsus leiab, et tema õigus mingi küsimuse lõplikuks lahendamiseks on vaieldav, siis lahendab võimkonna küsimuse Riigivanem (§ 65, 2. lõige).

V. Vabariigi Valitsus.

Vabariigi Valitsus koosneb peaministrist ja ministritest. Peaministrile määrab Riigivanem ministrite seast asetäitja (§ 64, 3. lõige). Senise põhikorra järgi peaminister puudus, sest riigivanem, omades rahvusvaheliselt küll monokraatse riigipea seisundit, ei vastanud siseriiklikult peaministrile, kelle tahe oleks olnud otsustav. Seega vastas senine valitsus enam kollegiaaltüübile kui kantsleritüübile.

Ministrite arvu, tööjaotuse ministeeriumide vahel ja ministeeriumide asjaajamise korra jätab Põhiseadus eriseaduse normida (§ 64, 5. lõige), mis on teostatud Valitsemise korraldamise seadusega (RT 1934, 5). Selle seaduse §§ 14 ja 30 alusel on järgmised kaheksa ministeeriumi: Haridus- ja sotsiaalministeerium, Kaitseministeerium, Kohtuministeerium, Majandusministeerium, Põllutööministeerium, Siseministeerium, Teedeministeerium ja Välisministeerium. Valitsemise korraldamise seaduse § 14 järgi võib Riigivanem peaministri ametiga ühendada mõne ministri ülesanded¹⁸.

¹⁸ Teisel arvamusel Kliimann, Riigivanema asendus. „Õigus“ 1934, nr. 4, lk. 154.

Vabariigi Valitsuse võimkonda reguleerib Põhiseaduse § 65. Tähelepanu väärib asjaolu, et peaaegu kõik need ülesanded, mida varemini teostasid Vabariigi Valitsus ja Riigivanem ühiselt, on nüüd üle antud Riigivanemale.

Riigivanemat, peaministrit ja ministreid võib võtta kohtulikule vastutusele üksnes Riigikogu sellekohasel otsusel. Asja arutamine allub Riigikohtule. Vastutusele võtmise ja asja arutamise kord on jäetud eriseaduse normida (§ 67). Vastavat eriseadust seni väljatud pole. Senise Põhiseaduse järgi oli tähendatud isikute vastutusele võtmiseks Riigikogu otsust vaja ainult ametialaste süütegude puhul.

Lõpuks peab mainima ka, et põhikorra muutmine ei haara üksnes keskvalitsuse organisatsiooni, vaid muutmisele kuulus ka kohapealse omavalitsuse korraldus. Senine Põhiseadus ei loendanud omavalitsusühikuid ja jättis selle küsimuse tavalise seadusandluse otsustada. Uus Põhiseadus loendab omavalitsusühikutena linna-, alevi- ja vallaomavalitsuse, määrates kaotamisele seega maaomavalitsused, mille olemasolu juba kestvalt vaidlusi põhjustas¹⁹. Maaomavalitsuste esialgne ümberkorraldamine otsustati Maakondade ajutise valitsemise seadusega 19. jaanuarist 1934 (RT 1934, 5), millega senised kommunaalametid muudeti riiklikeks haldusasutisiks.

Kõigest eelöeldust selgub, et Eesti uues Põhiseaduses on mõjule pääsenud autoritaarse ja totaalse presidentsiaalriigi moodne idee, kõigepealt ses mõttes, et endise Põhiseaduse kollegiaalsüsteem on asendatud monokraatse süsteemiga. Seejuures jääb alale legaliteedipõhimõte ja osalt ka parlamentaarne süsteem.

Arutlusi.

Hüpoteegilise vanuse tekkimine meil kehtivas õiguses.

Leonid Kaart.

Hüpoteegiline vanus võib tekkida kas vabal kokkuleppel või kehtivais normes ja kinnistusjaoskondade praksises

¹⁹ Vrd. Csekey, Omavalitsuste reform Eestis. Referat: Die Selbstverwaltungsreform in Estland. (Bibliotheca Hungarico-Estica nr. 14.) Tartu 1932.

ettenähtud korras. Käesolevas töös jätan käsitlemata hüpoteegilise vanuse tekkimise kokkuleppe alusel.

Kinnistamismenetlus koosneb mitmest järgust. Küsimuse lahendamisel, millist järku tuleb lugeda hüpoteegilise vanuse tekkimise momendiks, esineb kõrvuti mitu voolu¹. Üks vool peab vanuse tekkimise määrajaks kinnistamise taotluse kinnistusjaoskonda saabumise päeva — õigluse nimel — agaramate palujate kaitseks, teine vool aga loeb hüpoteegilise vanuse tekkimise momendiks määruse tegemise päeva, sest ainult kinnistamisega omandab tehing asjaõigusliku jõu. Mõned seadustikud katsuvad kokkukõlastada mõlemat põhimõtet. Nii ex-Vene Kinnistute seaduse eelnõu § 6 näeb ette, et kinnistatud õiguste vanuse määrab nende kinnistusraamatusse sissekandmise aeg, kusjuures sissekandmise järjekorra määrab taotluse kinnistusjaoskonda esitamise aeg². Ka Vene 1874. a. õiguste kinnistule kinnitamise seaduse eelnõu näeb ette, et õiguste vanuse määrab nende kinnistusraamatusse sissekandmiseks esitamise aeg, kuid riiginõukogu ei pooldanud seda seisukohta ja kinnistute seaduse eelnõus on mõõtuandev kinnistusraamatusse sissekandmise aeg, nagu nähtub eelnõu §§ 11, 26 ja 59³.

Meil kehtivad seadused ei määra otseselt hüpoteegilise vanuse tekkimise momenti. BES räägib: „Hüpoteekide vanus tekib nende sissekandmisega avalikesse (kinnistus)raamatuisse⁴.“ Kuid kinnistusraamatu mõiste pole kindel. Kinnistusraamatuteks laiemas mõttes nimetatakse kõiki kinnistusjaoskonnas peetavaid raamatuid, s. o. avaldisteraamat, kinnistuspävaraamat, kinnistusregister ja kinnistusraamat kitsamas mõttes. Viimane koosneb algaktest ja dokumendest, millede alusel tehtud õiguste kinnistamine kinnistu suhtes, ühes esialgsete kinnistuste või mainitud õiguste ning nende muudatuste või kustutuste tõestatud määruste ärakirjadega⁵. Kuid Vene Senati TKD on seletanud, et palve arutamise ja

¹ Vrd. A. A. Bašmakov, Osnovnõja natšala ipotetšnago prava, lektzii tšitanõje v Libave 1891 g. Liibav, 1891, lk. 53.

² Vrd. Projekt vottšinnogo ustava s objasnitelnoju k nemu zapiskoju, I raamat, Peterburg, 1893, lk. 8.

³ Vrd. Projekt vottšinnogo . . . , lk. 93 ja 94.

⁴ Vrd. BES § 1351.

⁵ Vrd. Not. sead. § 304.

kinnistamise vanuse määrab palve kinnistusjaoskonda saabumise aeg⁶.

Vastates küsimusele, millal tekib hüpoteegiline vanus meil kehtiva süsteemi järgi, oletame, et hüpoteegiline vanus tekib enne määruse tegemist, näiteks kinnistamise või märkuse sissekandmise taotluse saabumisel. Kuid tehingud omandavad asjaõigusliku jõu kinnistusjaoskonna ülema määrustega, enne seda on nendel ainult isiklike õiguste jõud ning nad pole kohuslikud kolmandaile isikuile. Nii näeme, et enne kinnistusjaoskonna ülema määrust tehing ei oma asjaõiguslikku jõudu ning muidugi ei või omada ka mingit vanuse eesõigust teiste asjaõiguste ees. Seega langeb ära oletus, et hüpoteegiline vanus tekib enne määruse tegemist kinnistusjaoskonna ülema poolt.

Nüüd oletame, et hüpoteegiline vanus tekib pärast mainitud määruse tegemist, sissekande kinnistusregistrisse tegeliku sissekirjutamise momendil. Kuid tegelikul sissekandmise momendil ei ole mingit juriidilist tähtsust — see on ainult tehniline toiming ega või mõtuandev olla hüpoteegilise vanuse tekkimisel. Muidugi peab kinnistusregistrisse sissekanne toimuma võimalikult kohe peale määruse tegemist, kuid et tehingute rohkuse tõttu on võimatu viivitamata registrisse sissekandeid teha, siis väljendatakse seda fiktiivselt, koormamata registrit mitteolulise legeliku sissekandmispäeva äratähendamisega, vaid märkides iga sissekannet registris määruse tegemise päevaga kinnistu päevaraamatu järgi, milline ongi Notariaalseaduses ettenähtud „toimingute kuupäevaks“ (тшсло проиэводства)⁷. Seepärast täpsate andmete saamiseks on vähe tutvuda kinnistusregistriga, vaid peab vaatlema ka kinnistuspäevaraamatut, milles leiduvad kinnistusregistrisse veel sissekandmata määrused⁸.

Ülalöeldust on näha, et ei ole võimalik vanuse tekkimine enne kinnistusjaoskonna ülema määruse tegemist, ei ole võimalik ka pärast seda. Seega jääb ainuke võimalus ja nimelt: hüpoteegiline vanus tekib määruse tegemisega kinnistusjaoskonna ülema poolt. Määruse tegemise päev aga märgitakse

⁶ Vrd. Vene Senati TKD otsus 1903/38.

⁷ Vrd. Not. sead. § 324.

⁸ Vrd. A. A. Bašmakov, *op. cit.*, lk. 160.

kinnistuspäevaraamatusse⁹. Nii võime öelda, et hüpoteegiline vanus tekib kinnistuspäevaraamatusse märgitud kinnistusjaoskonna ülema määruse tegemise päeval.

On võimalik, et kinnistamise päevaks koguneb mitu kinnistamise ja märkuste sissekandmise taotlust, mis sisse tulnud eri päevil. Sel juhul need palved otsustatakse ühel ja samal päeval ning nad omandavad selle päeva vanuse hiljem saabunud taotluste ees¹⁰. Kuid milline on ühel ning samal päeval otsustatud taotluste omavaheline vahekord? Nagu juba mainitud, hüpoteegiline vanus ei võinud tekkida avaldise saabumise päeval. Kuid oleks ebaõiglane jätta eesõigustamata tehinguid, mis sisse antud varemini, olgugi et otsustatud ühel ning samal päeval. Kui kõik ühel ning samal päeval otsustatud palved oleksid üheõiguslikud, võiks juhus osa mängida, sest otsuste tegemise päev võib edasi lükatud saada juhuslikel põhjusil. Kuid selle õiglustuse vastu on seadustes ette nähtud vastuabinõud, sest palve saabumise aja tähtsus on korduvalt alla kriipsutatud; näiteks: „Suulised taotlused kannab kinnistusjaoskonna sekretär viivitamata nende avaldamisel avaldiste raamatusse, ära märkides taotluse avaldamise aega¹¹“; „kirjalikele taotlusile kinnistusjaoskonna sekretär märgib nende sisseandmise aja¹²“; „taotluse vastuvõtmisest kinnistusjaoskonna sekretär taotluse esitanud isikute palvel, annab tunnistuse, millises on ära tähendatud... taotluse sisseandmise aeg¹³“; „iga kinnistamise taotluse kannab kinnistusjaoskonna sekretär viivitamata kinnistuspäevaraamatusse erilise numbri all, nende saabumise aja järgi¹⁴“. Ka Notariaalseaduse projekt kriipsutab alla taotluse saabumise päeva tähtsust¹⁵.

Niisugune hoolitsemine taotluste saabumise aja eest ei ole muidugi selleks, et rahuldada nende uudishimu, kes küsivad igapäevaste taotluste arvu, vaid sellel hoolitsemisel on palju tähtsam ülesanne¹⁶. Nimelt Kinnistusasjade ajamise

⁹ Vrd. Not. sead. § 353.

¹⁰ Vrd. A. A. Bašmakov, *op. cit.*, lk. 160.

¹¹ Vrd. Not. sead. § 345.

¹² Vrd. Not. sead. § 346.

¹³ Vrd. Not. sead. § 347.

¹⁴ Vrd. Not. sead. § 348.

¹⁵ Vrd. Not. sead. projekt §§ 417 ja 423.

¹⁶ Vrd. Gasman ja Nolcken, I, lk. 321.

ajutiste reeglite § 46 motiividest loeme: „Kinnistustaotluste vastuvõtmine on suure tähtsusega toiming, sest kinnistustaotluse sisseandmise aeg määrab kinnistamise vanuse¹⁷.“ Sellest järeldus: ühel ning samal päeval otsustatud kinnistustaotlused, olgugi et on ühevanused, ei ole siiski üheõiguslikud, vaid eesõigustatud on eelmisel päeval saabunud taotlused. Samal seisukohal asus ka Vene Senat, seletades: „Kinnistusjaoskonna ülemal on õigus kinnistu ostja poolt esitatud kinnistamispalve arutamisel arvestamata jätta kolmanda isiku taotlus nõudekindlustuse märkuse sissekandmise üle sama kinnistu osasse juhul, kui vastav palve on tulnud päev hiljem kui kinnistamise taotlus ostjalt¹⁸.“ Mis puutub ühel ning samal päeval kinnistusjaoskonda saabunud taotlusisse, siis mõned seadustikud, näiteks Austria Kinnistusraamatute seadus 1871. a. (§ 81), Poola hüpoteegi seadustik 1818. a. (§ 12) ja Vene Kinnistusseadustiku eelnõu (§ 59), määravad vanuse eesõiguse tekkimise momendiks kinnistamistaotluse kinnistusjaoskonda saabumise aja, kusjuures ühel ning samal päeval saabunud kinnistamistaotlused ei ole vanuse eesõiguse seisukohalt üheõiguslikud, vaid ennem saabunud taotlusel on vanuse eesõigus hiljem saabunud taotluse ees ka siis, kui need taotlused on saabunud kinnistusjaoskonda ühel ning samal päeval. Teised seadustikud, nagu näiteks Baieri (§ 60) ja Prantsuse (§§ 2134 ja 2147) omad, võtavad vanuse ühikuks terve päeva, nii et ühel ning samal päeval saabunud taotluste põhjal sisse kantud õigused on vanuse seisukohalt üheõiguslikud¹⁹.

Esimene süsteem, kus ühel ning samal päeval kinnistusjaoskonda saabunud kinnistamistaotluste põhjal sisse kantud õigused on vanuse seisukohalt mitteüheõiguslikud, tundub õigemana, sest taotluse saabumise aja järgi vanuse eesõiguse tekkimine on neis lõplikult läbi viidud. Ei jäädud peatuma päeva vanuse eesõiguse põhimõtte juurde, vaid aluseks on võetud aja loomulik kulgemine. Ka on esimene süsteem palju ülevaatlikum, sest kinnistamise taotleja teab kohe, missugused õigused tema omandab.

Ühel päeval saabunud taotluste üheõigusluse põhimõtte puhul on võimalik, et isik, kes sisse andnud kinnistamistaot-

¹⁷ Vrd. Gasman ja Nolcken, I, lk. 321.

¹⁸ Vrd. Vene Senati TKD otsus 1903/38.

¹⁹ Vrd. Projekt vottšinnogo... lk. 355,356.

luse hommikul ja sisseandmise juures kindlaks teinud omandatavate õiguste väärtuse, saab kahju seeläbi, et samal päeval, kuid hiljem, saabuvad teised sama kinnistut puudutavad taotlused, mis evivad tema poolt omandatavate õigustega võrdseid õigusi, vähendades seega tema poolt omandatavate õiguste väärtust või isegi teevad võimatuks tema poolt omandatud õiguste kinnistamise.

Olgugi et ühel ning samal päeval saabunud kinnistamistaotluste ebavõrdsuse süsteemil on niipalju häid külgi, on aga tegelikult see süsteem teostatamatu, sest tehniliselt on raske määrata, milline taotlus on saadud varem ja milline hiljem. Ka tulevad mitmed taotlused postiga ja juhul, kui oleks tarvilisel ööst-päevast väiksem ajavahemik, kinnistustaotluste saatus oleks sõltuv kirjakandja kiirusest, mis muidugi pole lubatav, sest, nagu juba mainisin, kinnistajate huvid ei tohi olla mõjustatud juhusest. Nii tuleb pidada õigeks ja põhjendatuks meil kehtivais seadusis väljendatud seisukohta, et kõik ühel ning samal päeval saabunud taotlused on üheõiguslikud²⁰. Sama seisukoht on väljendatud ka Riigikohtu seletuses: „Ainult need avaldused ja taotlused, mis saabuvad ühel ja samal päeval, eeldatakse saabumaks ühel ajal“²¹.

Seepärast ühel ning samal päeval saabunud taotluste kinnistuspäevaraamatusse sissekandmise järjekorral ei ole mingit tähtsust²².

Kuid võib juhtuda, et ühel ning samal päeval kinnistujaoskonda saabuvad sellelaadilised palved, mis taotleavad selliste õiguste sissekandmist, mis ei või olelda ühevanustena, vaid tõrjuvad üksteist vastastikku välja.

Niisugused juhtumid võime jagada kahte liiki:

1) Kui konkureerivad vabatahtlikel tehinguil põhinevad õiguste kinnistamistaotlused ja taotlused, mis põhinevad kohtu otsuseil või määrusel, ja

2) kui konkureerivad kas ainult vabatahtlikel tehinguil põhinevad õiguste kinnistamise taotlused omavahel, või ainult kohtu otsuseil või määrusel põhinevad õiguste kinnistamise taotlused omavahel.

Seadus ei määra, kuidas talitada niisugusel korral. Mis puutub praksisesse, siis niisugused juhtumid esinevad harva

²⁰ Vrd. Not. sead. § 349.

²¹ Vrd. RkHT 1930/92.

²² Vrd. A. A. Bašmakov, *op. cit.*, lk. 113.

ja need otsustatakse igal konkreetjuhtumil eraldi, kuna üldist põhimõtet kujunenud ei ole. Arvan, et selliseid kokkupõrkeid peaks lahendama järgmiselt.

Kui konkureerivad kas ainult vabatahtlikel tehinguil põhinevad õiguste kinnistamise taotlused omavahel, või ainult kohtu otsuseil või määrusel põhinevad õiguste kinnistamise taotlused omavahel, siis tuleb mõlemad konkureerivad taotlused tagasi lükata, sest ei ole mingit alust ühe taotluse eesõigustamiseks teise ees. Kindlasti on õiglasem sel juhul mõlemad taotlused tagasi lükata, kui eelistada ühte üheväärseist taotlusist. Näiteks kui kinnistusjaoskonda on esitatud ühel ning samal päeval kaks ostu-müügi lepingut ühe ning sama kinnistu kohta, kuid ostjatena ei figureeri ühed ning samad isikud, siis on võimatu mõlemat lepingut kinnistada, sest vana rooma reegli järgi „*composessio in solidum plurium esse non potest*“, vaid tuleb mõlemad tagasi lükata. Samuti tuleb talitada ka juhtumil, kui ühel ning samal päeval saabub kinnistusjaoskonda kinnistamistaotlusega kinnistu võõrandamise leping ja samale kinnistule tehtud kaks pandiõigust, kusjuures üks nendest on välja antud kinnistu võõrandaja poolt, kuna teine on välja antud kinnistu omandaja poolt. Sellisel juhtumil tuleb tagajärjeta jätta nii omandiõiguse kui ka mõlema pandiõiguste kinnistamistaotlused, olenemata sellest, kas kinnistu võõrandaja poolt välja antud pandiõigus on võõrandamisakti sisse võetud või mitte.

Juhtumil aga, kui konkureerivad vabatahtlikel tehinguil põhinevad õiguste kinnistamise taotlused ja taotlused, mis põhinevad kohtu otsuseil või määrusel, peaks rahuldama kohtu otsuseil või määrusel põhinevad taotlused, kuna taotlused, mis põhinevad vabatahtlikel tehinguil, tuleb tagasi lükata²³. Sama on ette nähtud Notariaalseaduse projektis²⁴. Ka Vene Kinnistute seaduse eelnõu (§§ 130, 220) annab eesõiguse kohtuotsuseil põhinevaile õiguste kinnistamise taotlusile²⁵.

Meie kinnistusjaoskonnad samuti eelistavad õiguste kinnistamise taotlusi, mis põhinevad kohtu otsuseil või määrusel.

²³ Vrd. I. S. Volman, Notarijalnoje položenie, Peterburg, 1909, lk. 246.

²⁴ Vrd. Not. sead. projekt § 417.

²⁵ Vrd. Projekt vottšinnogo..., I raamat, lk. 207.

sil, taotlusile, mis põhinevad vabatahtlikel tehinguil. Kas on õigustatud selline kohtuotsuseil või määrusel põhinevate taotluste eelistamine? Kas ei oleks õiglasem talitada samuti, nagu ülaltoodud juhtumel, mil on legemist ühise alusega, tagajärjeta jättes mõlemad taotlused? Bašmakov'i arvates²⁶, kui keelumärkus ja omaniku korraldus tekivad ühel ajal, siis keelumärkus ei takista omaniku korraldust, põhjendades seda sellega, et omanik võib korraldusi teha keelumärkuse saabumiseni. Kuid Bašmakov ei arvesta seda, et keelumärkus ja omaniku korraldus, mis saabunud ühel päeval, loetakse saabunuiks ühel ajal ja seepärast ei ole mingit alust omaniku korralduse eelistamiseks, sest tema ei teki varem, vaid ühel ajal keelumärkusega. Seepärast ei saa nõus olla Bašmakov'i mainitud vaatega, vaid arvan, et taotlused, mis põhinevad kohtu otsuseil või -määrtsil, peavad eesõigustatud olema nende taotluste suhtes, mis põhinevad vabatahtlikel tehinguil, sest viimased on tihti fiktiivsed, mis nii mõnigi kord on esitatud vaid selleks, et takistada kohtuotsuse täitmist, takistada õiguse teostamist.

Ungari perekonnaõiguse eelnõu osa abikaasade varaõiguse kujundamisel Eesti uues perekonnaõiguses.

V. Poska-Grünthal.

(Järg.)

4. Praegu on mitmes riigis perekonnaõiguse reform päevakorral. Omal ajal on parimaks süsteemiks peetud abikaasade varavahekordade korraldamisel varalahususe süsteemi. Seda teed on käinud näiteks Austria, Inglismaa, osa P.-Ameerika Ühendriikide osariike, Itaalia, Vene seadusandlus nii tsaariajal kui ka enamlaste 1920. a. koodeksis. Meie naaberriikidest on Läti võtnud varalahususe süsteemi abikaasade varaõiguse korraldamise aluseks.

Sel puhul väärib tähelepanu korrektiiv, mis arvustajate poolt ette toodud ja mis tahab täiendada täielist varalahusust soetise instituudiga kas Ungari seaduses ette nähtud ülejäägi kujul või konkreetse varandusmassi näol.

Nii on Saksamaal olnud 1924. a. ja 1931. a. arutusel Saksa õigusteadlastepäevadel abikaasade varavahekordade korraldamise küsimus ja seal on pooldamist leidnud üldjoon-

²⁶ Vrd. A. A. Bašmakov, *op. cit.*, lk. 114, 115.

tes Ungari süsteem. Põhistatakse seda sellega, et niisugune süsteem, kus varalahusus kehtib abielu kestel ja abielu lõppemisel on soetise jaotus, annab võimaluse kokkukõlastada abiellujate kui isikute vabadust ühelt poolt ja teiselt poolt tagab perekonna ühtlust.

Saksa juristide põhjendusist selgub, et see süsteem on õiglane suurema osa inimeste jaoks, sest enamik inimesi abiellub, ilma et neil enne abiellumist varandust oleks, ja soetise olemasolu abielu lõpul põhineb mõlema poole jõupingutustel.

Prantsusmaal moodustati 1925. a. vastav komisjon, kes esitas oma ettepanekud abikaasade varaõiguse kohta 1932. a. juunis parlamendile, kes need edasi andis kaalumiseks erilisele komisjonile. Komisjonis asuti järgmisele seisukohale: „Tutvudes uusimate seadustega ja arvestades seda, et Prantsusmaal lepingulise süsteemina kohaldatakse sageli varaühisust soetise suhtes, teeb komisjon ettepaneku võtta see süsteem seadusse legaalsüsteemina, kuid pooldab seejuures abielu lõppemise puhul mitte konkreetse varamassi jaotamist, vaid Soome ja Ungari eeskujul vara ülejäägi jaotust.“

Eeltoodust selgub, et mitmel pool, kus abikaasade varaõiguse reform on teoksil, on abikaasade varaõiguse süsteemi moodustamisel mõju avaldanud nii Skandinaavia riikide reformitud seadustikud kui ka Ungari eelnõu.

Kuivõrt võiks Ungari seaduse eelnõu meie perekonnaõiguse väljatöötamisel kasulik olla?

Siin võib meil eeskätt eeskujuks olla Ungari tsiviilseadustiku väljatöötamise viis — ei ole seal ühtegi reeglit muutmata ja ümberkujundamata mõnest võõrast seadustikust üle võetud, olgugi et lähedal seisev Austria BGB pakkus selleks võimalust. Peaksime samuti otsima allikaid, mis vastavad meie rahva õigustundele, ja neid kasutama ainult seevõrra, kuivõrra need kaasa aitavad meie seadusandluse õiges suunas edasiviimisele. Uue seadustiku loomine pole meil kerge. Kehtiv BES on kõige nõrgem just perekonnaõiguse osas, eriti abikaasade varavahekorrad on siin korraldatud kindla süsteemita, seisuslikul ja territoriaalsel alusel. Tema süsteemide aluseks olevad põhimõtted on toodud võõralt pinnalt ja pole võrsunud eesti rahva hingest ning veendumustest. Seepärast see seadustik suurt abi perekonnaõiguse reformimisel ei võimalda. Viieteistaastase ise-

seisvuse kestel on meil lahendatud perekonnaõiguse alal üksikuid küsimusi, nagu abieluseadust, perekonnaseisu registreerimist, mis aga kummagi abikaasa varaõigust ei puuduta. Tegelikus elus võib tähele panna, et abikaasad korraldavad varavahekordi varalahususe põhimõtteil.

Rõhuv enamus rahvast asub meil maal ja omab tihti ainult väikest varandust, mis kõige sagedamini on pälvitud mitte pärimise teel, vaid mõlema abikaasa tööga. On ka teada, et varanduse alalhoidmine nõuab maal rohkem jõupingutust ja hoolitsemist kui linnas kinnisvarad. Peab tunnistama, et just maal on mõlema abikaasa töö perekonna ülalpidamise aluseks. Seega on seletatav ka meie eelnõu seisukoht, kus on väljendatud põhimõtte, et mõlemal abielupoolel lasub perekonna ülalpidamise kohustus. See on olukord, mis vastab meie tegelikule elule ja kohustuste suhtes teeb mõlemad abielupooled üheväärseks.

Seda ei ole Ungari seaduses ette nähtud. Meie eelnõu seisukoht on õige ja ses suhtes ei ole midagi tarvis Ungari seadusest üle võtta. Õiguste suhtes, mis abielupoolele varavahekordade korraldamisel kuuluvad, on eelnõu jäänud truuks BES-le ja näeb ette, et abielu kestel on kõik vara ühe abielupoole, mehe, valitsemisel ja see asjaolu võib viia ja viibki tegelikult kõikide varanduste ühtesulamisele abielu kestel nii kasustamise kui ka sissetulekute suhtes. Seda põhimõtet ei saa aga pidada vastuvõetavaks, nii et peaks küll kaaluma võimalust abielu kestel teist süsteemi võtta, kus neid puudusi pole, s. o. varalahusust.

Seejuures silmas pidades meie eelnõu seisukohta ülalpidamise suhtes, peaks juba abielu kestel tagatis loodama, et üks abikaasa ei saaks varandusega talitada ainult enda seisukohast ja huvist lähtudes, nagu Ungaris, vaid perekonna huvides peaksid mõlema abikaasa õigused ka erivaranduse korraldamise ja kasustamise suhtes piiratud olema Skandinaavia riikide seaduste eeskujul.

Varalahususe süsteemi korrektiivina peaks tingimata ette nähtud olema BES tuntud ja eelnõus ette nähtud soetise ehk ühisvara instituut. Kas ta peaks olema konkreetse varamassi või lihtsa rahalise ülejäägi näol, on tarvis veel kaaluda, sest isegi neil mail, kus ta aastaid on kestnud, pole ta veel küllalt stabiilset kuju omandanud. Paistab, et abielu lõppemisel surma läbi lastega abielu puhul on perekonna

huvidest lähtudes kasulikum, et lesel jääks eluaegne kasutamisoigus, nii nagu meie BES ja Ungari seaduse eelnõu ette näeb.

Nende varade liikidest, mis Ungari süsteemis ette nähtud, on tarvilikud abikaasade erivaranduse instituut ja soetis; kaasavara instituut aga, ses mõttes nagu ta Ungari eelnõus ette nähtud, võiks asendatud saada teist liiki varandusega, nn. perekonna sihtvaranduse instituudiga. Kaasavara instituut meie vanemas õiguses on arenenud isemoodi ja esialgselt ei vastanud sugugi rooma kaasavara (*dos*) mõistele; rooma *dos* oli mehele antud naise poolt või naise sugulaste poolt abielu koormiste kandmise hõlbustuseks. Eestimaa maaõiguses oli kaasavara nagu vastutasuks tütrele vanemate poolt selle eest, et tütreid pärandist palju vähem said kui pojad.

Ungari eelnõus vastab kaasavara mõiste rooma *dos*'i mõistele. *Dos*'i kõrval või selle asemel leiame reas seadustikes teist instituuti — perekonna sihtvaranduse näol. Perekonna sihtvarandus on võõrandamatu teatava piirini. *Homestead*'i nime all on ta ette nähtud üksikuis P.-Ameerika osariikide õigustes, peamiselt maal asuvate maaomanikkude jaoks. Sveitsi koodeks tunneb teda „*Familienvermögen*“ nime all (§ 335). Itaalia perekonnaõiguse eelnõus on ette nähtud *dos*'i kõrval ka perekonnavaranduse instituut. Selle sihtvaranduse mõtte on perekonna huvide kaitse, teatava raudvara alalhoid. Meil on ette nähtud raudvara kaitse talude inventari ja käsitööliste tööriistade suhtes, mille tagajärjeks on kaudselt perekonna ülalpidamise võimaluste kindlustamine. Igatahes niisugune instituut kaitseb perekonna huvisid.

Mis puutub abikaasade varavahekordade korraldamisse lepinguga, siis peaks küll legaalsüsteem nii lihtne ja õiglane olema, et teiste lepingute tegemine muutuks ülcaruseks. Ungari seaduse eelnõu järgi ei ole need lepingud aja suhtes piiratud, kuid sisu poolest on seaduses loendatud need süsteemid, mida pooled võivad tarvitada ja seega on lepingute tegemise vabadus kitsam kui meie BES-s ette nähtud. BES-e seisukoht on õigem, sest esinevad seisukorrad on nii mitmekesised, et neid kõiki ei saa seaduses täpsalt fikseerida. Abikaasade varade register tuleks sisse seada ja ta peaks

olema küllalt ülevaatlik ning täppis, et kaitseda kolmandate isikute huve.

Perekonnaõigus kannab eneses kõige intensiivsemal kujul rahva omapärasemaid jooni. On ju surm, süüd ja abi-elu faktid, mis iga rahva liikme ellu puutuvad. Nende sündmuste juriidiliste tagajärgede korraldamine võib olla rahva arenemist soodustavaks või tõkestavaks teguriks, seetõttu tuleb iga uue institutsiooni või põhimõtte sissetoomisel arvestada meie rahva vajadusi ning omapära ja sellest seisukohast peab suhtuma ka Ungari perekonnaõiguse eelnõusse.

Kirjanduse ülevaade.

A. Palvadre, Vice-Président de la Cour d'Etat, Court aperçu sur les possibilités réservées en Estonie aux personnes privées pour protéger leurs intérêts contre les actes des pouvoirs administratifs, *Extrait de la Revue Internationale des Sciences administratives*, année 1933, no 3.

Mainitud teoses Riigikohtu abiesimees Anton Palvadre esitab täieliku süstemaatilise ülevaate kõigist olulisimaist põhimõtteist, mille kohaselt meil arutellakse ja otsustatakse vaieldavaid haldusõiguslikke küsimusi ning mille alusel kodanikud leiavad kohtulikku kaitset haldusinstantside omavoli ja eksituste vastu.

Oma teoses autor ei piirdu mitte ainult kodaniku majanduslikkude ja õiguslikkude huvide kaitsemise võimalustega tavalises halduskohtu menetluses. Ta tõmbab oma arutlusisse ka haldusinstantside tegevuse õiguspärasuse kontrollimise subordinatsiooni põhimõttel ning lisaks sellele vaatleb veel neid sõltumatult teotsemaid haldusorganeid, mille ülesandeks on teostada jurisdiktsioonilist funktsiooni halduskohtu enese kõrval.

Esimeses peatükis vaatlebki autor küsimust, kuidas ja millal subordinatsiooni ideele rajatud asutiste süsteemis kõrgemad haldusinstantsid on kohustatud valvama alamate instantside tegevuse põhiseaduspärasuse ja seaduspärasuse üle niihästi omal initsiatiivil kui ka kodanikkude sellekohaste vaiete ja kaebuste korral. Ühenduses sellega selgitatakse ka põhimõtet, mille kohaselt haldus tohib võtta oma kehtimahakanud akti uuesti ümberotsustamisele ilma kodaniku sooviavaldusetagi.

Subordinatsioonilise kontrollimisviisi kõrval autor käsitleb oma teose 8. peatükis põhimõttelisest küljest täiendavalt ka kodanikkude kaitsevõimalusi haldusorganisatsioonis eneses seks otstarbeks loodud asutiste ja ametnikkude kaudu. Selle sihiga loendatakse vastavaid riiklikke keskhalduse ja kohainstantse tollinduse ja maksunduse ala-

delt, kinnistu hindamise asjus, vee- ja maakorralduses ning sotsiaal-kindlustuse küsimusis.

2. ja 3. peatükis autor vaatleb halduskohtuid ja mainib üldkohtutena jaoskonna- ja ringkonnakohtuid ning erikohtuna Riigikohtu administratiivosakonda kui revisjoni- ehk II astne instantsi ja kui astmetut (I ja viimast) instantsi. Samas määritletakse ka haldusametnikkude ja -asutiste allumus eelloendatud kohtuile.

4., 5., 6. ja 7. peatükis piiritatakse halduskohtute pädevus võimkonna ja asjaomasuse mõttes sisuliselt, selgitatakse menetluse põhimõtteid, asjade arutlemist ja otsustamist ning kohtuotsuste jõudu ja loendatakse ka kohtulikku kulusid.

Oma teose sisustiku koostamisel autor on pidanud silmas eeskätt just välismaa lugejaskonda, eriti aga prantsuse juriste. Sellepärast ta on vastavate põhimõtete fikseerimisel pühendanud tarvilikku tähelepanu ka neile momentidele, milles avalduvad meie erinevused prantsuse süsteemi suhtes. Kuid ka eesti juristkonna, eriti meie praktikute suurt huvi selle käsitluse vastu põhjustab tema autori isik, kelle puhtalt, selgelt ja täpsalt ilmetatud põhimõtteid võib võtta juhiseks vastavate küsimuste lahendamisel.

Haldusasutiste ja -ametnikkude halduskohtulikku allumust käsitletes autor ei maini teiste hulgas mitte konstaableid. See on ka täiesti õigustatud. Konstaablite allumine halduskohtule oli ette nähtud Politseiasutiste kujundamise määruses (RT 1925, 177/178, II), mille normid on osaliselt PS-e, osaliselt seaduste vastased. Vähemalt ses küsimuses too ei evi mingit kehtivust, sest määrusega kui haldusaktiga ei saa kohut millekski õigustada ega kohustada.

Halduskohtu pädevuse sisu vaatluses autor mainib korraldiste kui üksikaktide kõrval ka määrusi kui halduse üldakte. Kuigi meie senises kohtutegeluses määrusi ei ole arvestatud, tuleb kokkukõlas kehtiva õiguse põhimõtetega autori arvamusst täiel määral toetada. AKK mõttes määruste kontroll on alati võimalik protestimise korras. Politseilisi määrusi saab aga väga hästi kontrollida ka kaebamismenetluses.

Autor ei loe viivitust negatiivseks aktiks protsessuaalse õiguse mõttes. Muidugi, viivitus on negatiivne toiming ainult siis, kui kehtiv õigus teda nii kvalifitseerib. Kuid kehtiv õigus võib viivitust arvata isegi positiivseks aktiks, nagu see meil nii ongi ühingute õiguse alal. Viivitusakti määratluses autor on esinenud uude normatiivistlikku koolkonda kuuluva juristina.

Autor seletab, et normi, mis annab halduskohtule õiguse ametnikku tagandada, ei ole saadud tänini rakendada. Olgu tähendatud, et meie senises õiguslikus olustikus seda normi ei oleks tohtinudki arvestada. Kehtiva separatsioonipõhimõtte järgi ametniku tagandamine ei kuulu halduskohtu pädevuse, vaid kriminaalkohtu või aktiivse

halduse ülesandesse. Äsjailmutatud Distsiplinaarseadustikus on see küsimus nüüd juba leidnud lõpliku lahenduse.

Vabariigi Valitsuse mitteallumist halduskohtule seletatakse sellega, et AKK andmise ajal sel asutisel lasusid ka legislatiivsed ülesanded. Kahtlemata ei leidu praegu enam ainustki põhjust, mis räägiks Vabariigi Valitsuse tegevuse kohtuliku kontrollimise vastu. — Kehtiva õiguse tõlgendamise asjas autor asub praeguse kohtutegeluse vaatekohal, lubades esineda seletuspärimisega ainult kohtuministril ja Riigikohtu esimehel. Teatavasti on ses asjas avaldatud ja põhistatud ka teisesisulist arvamust.

Maksunduse ja tollinduse, vee- ja maakorralduse ning sotsiaalkindlustuse aladel Riigikohtu administratiivosakond esineb autori arvates kassatsiooninstanttsina, mis väidet tuleb pidada õigeks.

Autor pooldab Riigikohtu administratiivosakonna tendentsi tõmmata kindlaid piirjooni administratiivkaebuste ja administratiivkohtulikkude kaebuste kasustamisjuhtumite vahel, mitte lubades asjade paralleelset otsustamist. See tendents on õige ja tervitatav, kuigi ta ei ole leidnud mitte alati küllaldast fikseeringut seda ala käsitlevais lihtseadusis. Kuid meie Ps-e vaimuga ning halduse ja kohtu vahetorkorda määravate põhimõtetega on see täiesti kokkukõlas.

A.-T. Kliimann.

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1934. a. septembrikuu tegelus.

Esitatud seaduseelnõud. Septembrikuul esitas Riigivanem Riigikogule dekreedina kehtima pandud järgmised seaduseelnõud, mis määrati läbivaatamiseks järgmistesse komisjonidesse: Üldkomisjoni: 1) Kinnisvarade müügi osas tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise seaduse eelnõu; 2) Kaitseseisukorra seaduse täiendamise seaduse eelnõu. Rahaasjanduse komisjoni: 3) Kopli kinnisvaradevalitsuse põhimääruse eelnõu; 4) Eesti-Jaapani vahelise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seaduse eelnõu, 5) Kaubandus- ja laevanduslepingule 18. jaanuarist 1926. a. Eesti ja Ühendatud Kuningriigi vahel täienduseks sõlmitud kaubandusliku kokkuleppe ja protokollide kinnitamise seaduse eelnõu; 6) Kirikutelt ja kogudustelt võõrandatud maade eest tasumaksamise seaduse eelnõu; 7) Riigikassa võlakirjade väljaandmise seaduse täiendamise seaduse eelnõu; 8) Riiklikkude põllumajanduslikkude laenude liitmise seaduse muutmise seaduse eelnõu; 9) Teravilja turu korraldamise operatsiooni fondi seaduse eelnõu; 10) Põllupidajate ja kalurite võlgade korraldamise seaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu; 11) Eesti-Soome kaubandus- ja laevanduslepingu lisakokkuleppe, lõppprotokollide ning õunalepingu kinnitamise seaduse eelnõu. Sotsiaalkomisjoni: 12) Põllu-

majanduses tööõnnetuste vastu võitlemise seaduse eelnõu ja Riigikaitse komisjoni: 13) Eesti ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu vahelise mittekallaletungi ja tülide rahulikul teel lahendamise lepingu pikendamise protokollide kinnitamise seaduse eelnõu.

Riigikogu erakorraline istungjärk. Riigivanema nõudel astus Riigikogu 28. sept. 1934 kokku erakorraliseks istungjärguks Põhiseaduse § 42 ja Valitsemise korraldamise seaduse § 9 alusel järgmise päevakorraga: 1) Riigikogu esimehe valimine, 2) Vabariigi Valitsuse seletus. Sama päevakorda täiendas Riigivanem 2. okt. 1934 järgmise punktiga: Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamine.

Riigivanem lõpetas 2. okt. 1934 Riigikogu erakorralise istungjärgu pärast seda, kui rühmade esindajad — A. Jürman, A. Rei, O. Köster, Th. Tallmeister, I. Gorskov ja A. Jõeäär ning rkl. Tamson, J. Teemant ja M. Juhkam olid avaldanud oma seisukohad Vabariigi Valitsuse seletuste puhul.

Riigikogu juhatuse. Riigikogu valis 28. sept. 1934 K. Einbundi asemele uueks Riigikogu esimeheks senise vanema abiesimehe R. Penno. Riigikogu noorem abiesimees K. Ast esitas septembri lõpul lahkumispalve ja tema asemele valis Riigikogu 2. okt. 1934 nooremaks abiesimeheks L. Johanson. Vanema abiesimehe koht jäi täitmata.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas linnaomavalitsuse teenistuses seisva isiku linnavolinikuks valimise korral iseenesest tühistub niisuguse kodaniku linnavolinikuks olemise ja volikogu koosolekust osavõtmise õigus?

Vastus: eitav.

Linnaseaduse § 105 märkuse järgi on linnavalitsusel keelatud määrata isikuid, kes on linnavolinikud, sama linnaomavalitsuse teenistusse. Sama seaduse nõue kehtib ka juhtumel, mil linna omavalitsuse teenistuses seisev isik valitakse linnavolinikuks. Kuid linnaomavalitsuse teenistuses seisva isiku linnavolinikuks valimise korral aga ei tühistu niisuguse kodaniku linnavolinikuks olemise ja volikogu koosolekutest osavõtmise õigus iseenesest ja tema osavõtul tehtud linnavolikogu otsused ei kuulu tühistamisele kui seadusvastased, vaid kui volikogu kokkukutsumisel ilmsiks tuleb, et linnavolinikeks on valitud kodanikud, kes linnavalitsuse poolt linnaomavalitsuse teenistusse määratud ja nad ei ole volikogust tagasi astunud, siis tuleb linnavalitsusel nad linnaomavalitsuse teenistusest vabastada.

(RkhA toim. nr. 482 I — 1934.)

Võttes maksuprotsessi korras juriidilise isiku poolt esitatud vastulause sisulisele arutusele, kas on siis maksuinspektor õigustatud vastulause puhul tehtud otsuse vastu sama juriidilise isiku esindaja poolt maksupeakomiteele antud kaebust tagasi saatma volituse puudusel, kui kaebajalt pole nõutud volituse esitamist?

Vastus: eitav.

TKS § 1804 ja BES § 2918 põhjal on juriidiliste isikute esindajateks nende seaduslikud esindajad. Kohtus esinemiseks peavad juriidilise isiku esindajad esitama kas vastava volituse või tõendid, et nad on õigustatud kohtus juriidilise isiku nimel esinema, ja sellest korrast ei tee seadus erandeid. Ametiasutistel, seal hulgas ka maksuasutised, ei ole keelatud nõuda juriidilise isiku esindajailt tõendite esitamist nende õiguste kohta esinemiseks juriidilise isiku nimel. Võttes maksuprotsessi korras juriidilise isiku poolt esitatud vastulause sisulisele arutusele, ei ole maksuinspektor õigustatud vastulause puhul tehtud otsuse vastu sama juriidilise isiku esindaja poolt Maksupeakomiteele antud kaebust tagasi saatma volituse puudumisel, kui kaebajalt pole volituse esitamist nõutud, samuti ei ole Maksupeakomitee samadel asjaoludel õigustatud maksuinspektori määruse peale antud kaebust tagajärjeta jätma.

(Rkha toim. nr. 482 II — 1934.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Kui majaraamatu järgi naine peale abiellumist pole oma abielumehe korteris elanud, kas võib sellest asjaolust eeldada, et abikaasade vahel polnud sugulist vahakorda?

BES § 134 eeldab, et laps, kes sünnib abielunaisel mitte enne 182 päeva peale abielu sõlmimist, loetakse eostatuks abielumehes. Seda seaduse eeldust (*praesumptio juris*) lubab BES § 136 ümber lükata ainult abielumehel, kes peab oma naise ning laste vastu selleks tõstma TKS §§ 1350 ja 1351 ette nähtud tähtajal hagi ning tõendama, et ta kõige selle aja jooksul, mil laps võis olla eostatud, elas oma naisest lahus ja et seepärast suguline ühendus nende vahel osutus võimatuks (TKS § 1348). — Käesolevas asjas oli tõendatud, et abielu sõlmiti 25. augustil 1928 ning laps sündis naisel 25. veebruaril 1929, s. o. 185. päeval, arvates abielu sõlmimisest, kuid Kohtupalat leidis, et majaraamatust nähtavat, et naine ei kolinud mitte kohe peale abiellumist oma mehe korterisse elama, vaid alles 30. augustil 1928 registreeritud ta majaraamatu järgi sinna. Sellest ainsast asjaolust on Kohtupalat järeldanud, et abikaasad ei võinud enne 30. augusti 1928 suguliselt ühtida ja sellest järgnevat, et laps olevat sündinud enne, kui möödus 182 päeva abikaasade esimesest võimalikust suguuhtest. Säärane järeldus oleks õige, kui oleks tõendatud, et abikaasad 25.—30. augustini oleksid olnud teineteisest eral-

datud, ilma et nad üldse oleksid võinud kokku saada, kuid seda tõendatud ei ole. Järelikult pole võimatu, et abikaasad võisid suguliselt ühtida ka mujal kui mehe korteris, seda rohkem, et majaraamatu sissekanded ei lükka millegagi ümber võimalust, et naine käis vahetevahel mehe korteris, võib-olla elaski seal. Nii ei lükka majaraamatu sissekanne millegagi ümber eeldust, et abikaasad juba abielusõlmimise päevast peale olid sugulises vahekorras. Kui Kohtupalat sellest hoolimata rahuldab abielumehe hagi ja tunnistab lapse ebaseaduslikuks, siis ei põhine järeldused, millistele kohtuotsus on rajatud, asjaoludel, mis abielumees TKS § 1348 põhjal peab tõendama, ja see pärast Riigikohtu tühistas Kohtupalati otsuse TKS § 339 ja 711 rikkumise pärast.

(RkhT toim. nr. 330 — 1934.)

T. G.

Kriminaalosakond.

Kas Hangeldamise ja liigkasuvõtmise määrus (RT 1920 — 14/15) on veel kehtiv?

Vastus: jaatav.

Riigikohtu krim.-osakond on seletanud, et tähendatud määrus ei ole sugugi ainult 1920. a. kitsenduse ja litsentsidega kauplemise ajajärgu monopolkaupade jaoks määratud, vaid üldiselt kõigi liigkasuvõtmise ja hangeldamise juhtude jaoks nii piiratud kui vabakaubanduse ajastul, nagu seda võib näha seadusest enesest kui ka tema täiendusest — Riigikogu poolt 8. XII 1925 vastu võetud Hangeldamise seaduse muutmise seadusest (RT 1925 — 197/198). Selle seaduse siht on kaitseda rahvast kauplejate üleliigse vahekasu võtmise eest. Kui kodanik oma eravarandust võib müüa odavalt või kallilt, ei ole temal selle seaduse järgi aga mitte õigust kauplejana tema käest läbiminevate kaupade hinda määrata oma piiramatul vaba suval järgi.

(RkhK toim. nr. 2 — 1934.)

Mis tuleb mõista Hangeldamise ja liigkasuvõtmise määruse (RT 1920 — 14/15) § 1 nimetatud müügitingimuste all?

Hangeldamise ja liigkasuvõtmise määruse § 1 järgi on keelatud toitainete ja muude vajalikkude tarbeainete, nagu ka sõjavarustise müügil, nõuda ja võtta niisugust hinda, mis on üleliigne ega olene nende ainete valmistamise ja müügi tingimustest. Selle määruse § 1 nimetatud müügitingimuste all tuleb mõista üksnes neid müügitingimusi, mis olid kehtivad müügile lastud ainete kohta nende müügile laskmise ajajärgul ja mis olenevad ainete valmistamise ja müügi tingimustest. Hinna tõstmine müügile lastud ainetelt vastavalt võimalikkudele ostu-müügi tingimustele tulevikus on vastuolus 1920. a. määruse otsese mõttega, nagu seda ka Kohtupalat on õieti väljendanud. Ekslik on kaupade hinna kõrgendamist õigustada sellega, et kaupmees tol-

lic'e alandamise või kaotuse korral ise kahju kannatada võib ja temale siis vastutasuna peab kuuluma vahe tollide kõrgendamise puhul. Kui riik oma kavatsusi tollikõrgendamise suhtes on huvitatud saladuses hoidma, ei ole tal selleks põhjust tollide alandamise puhul ja neid kavatsusi arutatakse hoolikalt kaua ja varjamata avalikkuse eest. Riigivõimudel ei ole siis huvi oma kodanikke või üksikuid ringkondi nende hulgas kahjustada. Usna õieti on Kohtupalat märkinud, et tolli alandamise puhul võib suurte kahjude osaliseks saada üksnes siis, kui kaupmel tolli alandamise alla käivatest ainetest suured tagavarad olemas. Suurte tagavarade soetamine on oleb aga eeskätt kaupmehe omast riisikost.

(RkhK toim. nr. 2 — 1934.)

Kas vastutab kriminaalkorras (RNS § 177 või NS § 1681 järgi) komisjonäär, kes on temale müümiseks usaldatud kauba või selle kauba müügist saadud raha omandanud?

Vastus: jaatav.

Kaubanduslikku komisjonilepingut käsitleva 1910. a. 21. aprilli seaduse järgi on komisjonääri õiguslik seisukord kahepoolne: üks vahekord müüja ja ostjaga ja teine vahekord komitendiga. Jättes kõrvale vahekorra selgitamise komisjonääri ja ostja või müüja vahel, tuleb selgitada vahekorra komisjonääri ja komitendi vahel. Tähen-datud seaduse art. 17 järgi komisjonikauba omanikuks loetakse komi-tent, kusjuures viimase omandiõigus püsib ka komisjonääri maksu-jõuetuse korral. Art. 19 järgi maksujõuetuse korral eraldatakse komi-tendi vastaval nõudel konkursitombust sellesse komisjonioperatsioo-nide alal laekunud rahasummad ja antakse need välja komitendile, arvates maha komisjonitasu ja muud komisjonääril saadaolevad sum-mad, mis loendatud art. 21. Sellest järeldub, et mitte ainult komisjoni-kaup, vaid ka selle müügist saadud raha kuulub komitendile kui tema omand. Komisjonäär, toimides komitendi ülesandel, osutub viimase volinikuks, olgugi *sui generis*, kes erinevalt harilikest volinikest teos-tab vastavad tehingud kolmandate isikutega mitte komitendi, vaid enese nimel. Peale ülesande täitmist on komisjonäär kohustatud esitama komitendile aruande ja kõik üle andma, mis kuulub viimasele (art. 18). Eeltoodut arvesse võttes, tuleb komisjonikauba müügist saa-dud rahale vaadata kui komitendilt komisjonäärile usaldatud varale ja seepärast komisjonäär peab kandma kriminaalvastutust, kui tema komisjonimüügil ostjalt vastu võetud raha omastab, jättes aruande-tähtaja kättejõudmisel saadaoleva summa komitendile üle andmata.

(RkhK toim. nr. 223 — 1934.)

P. K.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson**. Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts**.
